

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้คณะผู้ศึกษาค้นคว้าได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

1. ทฤษฎี แนวคิดเชิงทฤษฎีและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
  - 1.1 ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร
  - 1.2 ทฤษฎีและแนวคิดเชิงทฤษฎีในการพัฒนาหลักสูตร
  - 1.3 แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
  - 1.4 แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการตั้งชุมนุม
  - 2.1 หลักการ
  - 2.2 จุดมุ่งหมาย
  - 2.3 โครงสร้าง
  - 2.4 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
  - 2.5 การจัดตั้งชุมนุม
3. ประวัติความเป็นมาของบ้านป่าแดง
  - 3.1 สภาพทั่วไปของบ้านป่าแดง
  - 3.2 การบันทึกภูมิปัญญาการทอผ้าป่าแดง
4. ความรู้เกี่ยวกับนาฏศิลป์
  - 4.1 ความหมายของนาฏศิลป์
  - 4.2 ความมุ่งหมายของนาฏศิลป์
  - 4.3 ความสำคัญของนาฏศิลป์
  - 4.4 องค์ประกอบของนาฏศิลป์
  - 4.5 การประดิษฐ์ท่ารำ
5. ความพึงพอใจ

6. พฤติกรรมทางการศึกษากับการวัดผลประเมินผล
  - 6.1 ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางการศึกษา
  - 6.2 การใช้เครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านจิตใจและสังคม
  - 6.3 การใช้เครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะพิสัย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 7.1 งานวิจัยภายในประเทศ
  - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ทฤษฎี แนวคิดเชิงทฤษฎีและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการศึกษาทฤษฎี แนวคิดเชิงทฤษฎีและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาจากบทความที่เกี่ยวข้อง เอกสาร และงานวิจัย ประมวลสรุปได้ดังนี้

1.1 ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร มีตั้งแต่การให้ความหมายที่กว้างจนเหมือนจะครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างภายในโรงเรียนไปจนถึงการให้ความหมายของหลักสูตรที่แคบเฉพาะด้าน ได้มีนักหลักสูตรและการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ ดังเช่น

ทาบา (Taba, 1962) กล่าวว่า วั่วว่า หลักสูตร คือ แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์ และจุดหมายเฉพาะ การเลือกและการจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล

กู๊ด (Good, 1973) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง

1. เนื้อหาที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาและเพื่อให้จบชั้นหรือรับใบประกาศนียบัตรในหมวดวิชาสำคัญ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลานามัย
2. คำาโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กมีความรู้จนจบหรือได้รับใบประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเข้าเรียนต่อทางอาชีพต่อไป
3. กลุ่มวิชาและประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการของผู้เรียน หลังจากนั้นจึงกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ตามวัตถุประสงค์ต่อไป

เซเลอร์ และ อเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974) กล่าวว่า หลักสูตร คือ ความพยายามทั้งหมดที่โรงเรียนจัดทำ เพื่อก่อให้เกิดผลที่โรงเรียนปรารถนาในตัวผู้เรียน ทั้งประสบการณ์ภายในและภายนอกโรงเรียน

สงัด อุทรานันท์ (2537) กล่าวว่า “ถึงแม้หลักสูตรจะมีความแตกต่างกันไปก็ตาม นักปราชญ์ทางหลักสูตรก็ได้ยอมรับค่านิยมของหลักสูตร” ซึ่งกล่าวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่ได้จัดเรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
2. หลักสูตร ประกอบด้วย ประสบการณ์ทางการเรียนซึ่งได้วางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อมุ่งหวังจะให้ได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ
3. หลักสูตร เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้น สำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาแก่เด็กในโรงเรียน
4. หลักสูตร ประกอบด้วย ประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียนซึ่งเขาได้ทำ ได้รับรู้ และได้ตอบสนองต่อการแนะแนวของทางโรงเรียน

กรมวิชาการ (2542) หลักสูตร หมายถึง เอกสารแนวทางการจัดการศึกษาแต่ละระดับ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มวิชา ขอบข่ายเนื้อหา โครงสร้าง แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และรวมถึงมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี สามารถนำไปใช้พัฒนาชีวิตที่ดีได้

กาญจนา คุณารักษ์ (2543, หน้า 38) ได้กล่าวถึงหลักสูตรไว้ ดังนี้

หลักสูตร คือ โครงการหรือแผน หรือข้อกำหนด อันประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอน ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ความสามารถและประสบการณ์

จากความหมายของหลักสูตรที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง เอกสารจัดทำเพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษา จัดกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ในแต่ละระดับ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มสาระการเรียนรู้ ขอบข่ายของเนื้อหาวิชา โครงสร้าง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและรวมถึงมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน โดยคาดหวังว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรระดับนั้น ๆ กำหนด

องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร มีผู้ให้แนวคิดไว้หลายลักษณะแตกต่างกันออกไป แต่ในหลักการและสาระสำคัญแล้ว จะมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน ดังนี้คือ

ทาบ (Taba, 1962) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา เนื้อหาวิชา และจำนวนชั่วโมงสำหรับการสอนแต่ละวิชา กระบวนการเรียนการสอนหรือการนำหลักสูตรไปใช้ และโครงการประเมินผลหลักสูตร

สังัด อุทรานันท์ (2537) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมีองค์ประกอบ 2 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนที่ 1 องค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมายทั่วไป จุดมุ่งหมายเฉพาะ เนื้อหาสาระ ประสบการณ์การเรียนรู้และการประเมินผล

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบอื่น ๆ ที่น่าจะบรรจุไว้ในหลักสูตร ได้แก่ เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร การเสนอแนะแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การเสนอแนะการใช้สื่อการเรียนการสอน

พลิน แดงจวง (2544) กล่าวว่า หลักสูตรหรือสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ น่าจะประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา หรือปัญหาที่จะเรียนรู้ กิจกรรม วิธีการเรียนหรือการสอน สื่อ วัสดุ และเอกสารประกอบหลักสูตร วิธีการวัดผล และประเมินผล

กรมวิชาการ (2544) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง การจัดหลักสูตร การจัดเวลาเรียน การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การเรียนรู้ เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน และยังมีคำสำคัญซึ่งปรากฏในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ

1. วิสัยทัศน์ เป็นเจตนารมณ์ อุดมการณ์ หลักการ ความเชื่อ อนาคตที่พึงประสงค์ เป็นการคิดไปข้างหน้า มีเอกลักษณ์ สามารถสร้างศรัทธา และจุดประกายความคิดในสภาพ การพัฒนาสูงสุด

2. พันธกิจ แสดงวิธีดำเนินการของสถานศึกษาเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ และนำไปสู่ การวางแผนปฏิบัติต่อไป

3. เป้าหมาย สิ่งที่กำหนดเป็นผลสัมฤทธิ์ปลายทางของผู้เรียนที่สมควรบรรลุผลเมื่อ จบหลักสูตรซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ที่สถานศึกษากำหนด และสอดคล้องกับจุดหมายของ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม จากข้อสรุปของนักการศึกษาในการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรข้างต้น สามารถสรุป องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร ได้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย ได้แก่ จุดหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร วัตถุประสงค์

เฉพาะวิชา จุดประสงค์การเรียนการสอน

2. เนื้อหาและประสบการณ์ ซึ่งจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมาย
3. กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ควรมีลักษณะเป็นกระบวนการ
4. การนำหลักสูตรไปใช้ มุ่งไปที่การแปลงหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในระดับโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้
5. การประเมินผล ประกอบด้วย การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน และการประเมินหลักสูตร

1.2 ทฤษฎี แนวคิดเชิงทฤษฎีในการพัฒนาหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตรของประเทศไทยยังมีน้อยมาก ซึ่งจากการศึกษาเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตร ประมวลรูปแบบได้ดังนี้ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537, หน้า 11 - 27) สุรินทร์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 163 - 164) และบุญชม ศรีสะอาด (2546, หน้า 64 - 72)

1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler 1974, หน้า 10 - 11) ให้แนวคิดว่าต้องควรเริ่มพัฒนาปรับปรุงโดยเริ่มจาก (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2537, หน้า 11 - 16, สุรินทร์ ภูพันธ์ 2546, หน้า 163 - 164)

1.1 การกำหนดจุดมุ่งหมาย ต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ จาก 3 แหล่ง ได้แก่ แหล่งของสังคม ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ และการปฏิบัติในการดำรงชีวิตในสังคม โครงสร้างที่สำคัญทางสังคม และความมุ่งหวังทางสังคม ชุมชน แหล่งเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ได้แก่ ความต้องการ ความสนใจ ความสามารถและคุณลักษณะที่ประเทศชาติต้องการ แหล่งที่ 3 ได้แก่ คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาการต่าง ๆ

1.2 การเลือกและจัดประสบการณ์การเรียน ต้องคำนึงว่าคาดหวังจะให้ผู้เรียนมีประสบการณ์เช่นไร โดยในการพิจารณาเลือกประสบการณ์ต้องคำนึงว่า ผู้เรียนมีโอกาสฝึกพฤติกรรม มีกิจกรรมที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกโดยคำนึงถึงผู้เรียนพึงพอใจ

1.3 การประเมินผล เป็นการตรวจสอบว่าการจัดการเรียนการสอนได้บรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ สมควรจะมีการปรับปรุงในส่วนใดบ้างได้แก่ การกำหนดจุดประสงค์ที่วัด และพฤติกรรมที่ระบุไว้ในจุดประสงค์สอดคล้องกันหรือไม่ เครื่องมือที่ใช้วัดเหมาะสมหรือไม่ เครื่องมือมีคุณภาพด้านความเป็นปรนัย ความเชื่อมั่น ความเที่ยงตรงหรือไม่ อย่างไร

2. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบ่า (Taba)

ในการพัฒนาหลักสูตรของทาบ่า (Taba 1966, หน้า 9 - 10) มีแนวคิดในการสร้างและพัฒนาหลักสูตรแบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอนดังนี้ (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2537, หน้า 17-26, สุนีย์ ภูพันธ์ 2546, หน้า 167 - 168)

ขั้นที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis of Needs) สำนวณสภาพปัญหา ความต้องการ และจำเป็นต่าง ๆ ของสังคมและผู้เรียน

ขั้นที่ 2 กำหนดจุดมุ่งหมาย (Formulation of Objective) กำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจน หลังจากที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการแล้ว

ขั้นที่ 3 เลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) จุดมุ่งหมายที่กำหนดแล้วจะมีส่วนช่วยในการเลือกเนื้อหาสาระ ซึ่งนอกจากจะสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์และความสามารถของผู้เรียน ยังต้องมีความเชื่อถือได้ และมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ด้วย

ขั้นที่ 4 จัดรวบรวมเนื้อหาสาระ (Organization of Content) เนื้อหาสาระที่เลือกได้ควรนำมาจัดลำดับโดยคำนึงถึงความต่อเนื่อง และความยากง่ายของเนื้อหา ภูมิภาค ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน

ขั้นที่ 5 คัดเลือกประสบการณ์ (Selection of Learning Experience) ครูผู้สอน หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นที่ 6 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of Learning Experience) ประสบการณ์การเรียนรู้ ควรจัดโดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระและความต่อเนื่อง

ขั้นที่ 7 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Determination What to Ways and Means of Doing it) เป็นการตัดสินใจว่าจะต้องประเมินอะไร เพื่อตรวจสอบว่าบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และกำหนดด้วยว่าจะใช้วิธีประเมินผลอย่างไร

3. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Galen L. Saylor and William M Alexander)

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Galen L. Saylor and William M Alexander 1974, หน้า 7) ได้ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ และทาบ่า และนำมาปรับขยายให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคลมากขึ้น โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ (สุนีย์ ภูพันธ์ 2546, หน้า 169 - 170)

ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย จุดมุ่งหมาย และขอบเขต (Goals, Objective and Domains) นักพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงเป้าหมาย และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นสิ่งแรกก่อนจะพิจารณาถึงขอบเขต

ขั้นที่ 2 การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) ตัดสินใจเลือกจะจัดเนื้อหาสาระโดยให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียน และลักษณะทางสังคม

ขั้นที่ 3 การใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation) หลังจากได้ตัดสินใจเลือกรูปแบบของหลักสูตร จะเป็นขั้นตอนการนำไปใช้ โดยผู้สอนต้องวางแผน และจัดทำแผนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เลือกวิธีการสอน และวัสดุสื่อการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ขั้นที่ 4 การประเมินหลักสูตร (Curriculum Evaluation) เป็นขั้นตอนสุดท้าย คือการตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตรว่า สำเร็จตามเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

4. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของกู๊ดและริชเทอร์ (Good and Richter)

กู๊ดและริชเทอร์ (Good and Richter 1974, หน้า 8) ได้เสนอแนะรูปแบบการสร้างหรือการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยองค์ประกอบใหญ่ 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ส่วนเนื้อหาสาระที่ต้องปลูกฝังให้แก่ผู้เรียน

ส่วนที่ 1 ส่วนของพฤติกรรมที่จะต้องปลูกฝังให้แก่ผู้เรียน

5. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของฟ็อกซ์ (Robert S. Fox)

ฟ็อกซ์ (Robert S. Fox 1975, หน้า 21) เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรควรพิจารณาตามลำดับ ดังนี้

ขั้นที่ 1 พิจารณาค่านิยมต่าง ๆ ของสังคม และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นที่ 2 การคัดเลือกเนื้อหา

ขั้นที่ 3 การนำไปใช้ประโยชน์ที่จะได้

6. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของรักก์ (Rugg)

รักก์ (Rugg 1974, หน้า 8 - 9) ให้เห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรมีงานสำคัญๆ ที่จะต้องทำ 3 ประการ คือ

1. การพิจารณาและกำหนดเป้าหมายเบื้องต้น

2. การเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและวัสดุประกอบการเรียนการสอน

3. การกำหนดระบบการจัดการเรียนการสอน

สำหรับในประเทศไทย มีนักการศึกษาได้เสนอแนะรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรประมวล
ได้ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของชูศรี สุวรรณโชติ

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544, หน้า 90) เสนอแนะลำดับขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร

ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของสังคมและชุมชน
- ขั้นที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลที่จำเป็น
- ขั้นที่ 3 สสำรวจความต้องการและความจำเป็นของสังคมและชุมชน
- ขั้นที่ 4 กำหนดวัตถุประสงค์
- ขั้นที่ 5 เลือกเนื้อหาวิชา
- ขั้นที่ 6 เลือกบุคลากรที่มีความชำนาญในเนื้อหานั้นมาช่วยจัดทำ
- ขั้นที่ 7 จัดเรียงลำดับเนื้อหาความรู้
- ขั้นที่ 8 สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้ตรงกับเนื้อหาวิชาเพื่อการจัดการเรียนการสอน
- ขั้นที่ 9 กำหนดการประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์

2. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของวิชัย ดิสสระ และสุนีย์ ภูพันธ์

วิชัย ดิสสระ (2535, หน้า 37 - 38) และสุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 174) ได้สรุป
แนวคิดของนักการพัฒนาหลักสูตร สรุปการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรสอดคล้องกันโดยแบ่งเป็น
5 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดหมายของหลักสูตร
- ขั้นที่ 2 การจัดเนื้อหาของหลักสูตร
- ขั้นที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้
- ขั้นที่ 4 การประเมินหลักสูตร
- ขั้นที่ 5 การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

3. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด (2546, หน้า 21)
โดยทั่วไป ดังนี้

- 3.1 ใช้พื้นฐานจากประวัติศาสตร์ ปรัชญา สังคม จิตวิทยา และวิชาความรู้ต่าง ๆ
- 3.2 พัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม
- 3.3 พัฒนาให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการ ความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน
- 3.4 พัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้

3.5 พิจารณาความเหมาะสมกับความยากง่าย ลำดับก่อนหลัง ความต่อเนื่อง และบูรณาการของประสบการณ์ต่าง ๆ

3.6 พัฒนาในทุกจุดอย่างประสานสัมพันธ์กัน ตามลำดับจากจุดประสงค์ สาระความรู้ และประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล

3.7 พิจารณาถึงความเป็นไปได้สูงในทางปฏิบัติ

3.8 พัฒนาอย่างเป็นระบบ

3.9 พัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง

3.10 พัฒนามีการวิจัยติดตามผลอยู่ตลอดเวลา

3.11 อาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

จากแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรของนักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ คณะผู้ศึกษาค้นคว้าเห็นว่า ขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรของ สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 174) และวิชัย ดิสสระ (2535, หน้า 37 - 38) ครอบคลุมการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร เขต 2 ในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดหมายของหลักสูตร

ขั้นที่ 2 การจัดเนื้อหาของหลักสูตร

ขั้นที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้

ขั้นที่ 4 การประเมินหลักสูตร

ขั้นที่ 5 การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

1.3 แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คุณสมบัติที่สำคัญอย่างหนึ่งของหลักสูตร คือ หลักสูตรต้องมีความเป็นพลวัต และปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการและความเปลี่ยนแปลงของสังคม ฉะนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในการพัฒนาหลักสูตร มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ทาบา (Taba 1962, หน้า 454) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า การเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชาการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบทางด้านความคิดและความรู้สึกของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรหมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐานหรือรูปแบบของหลักสูตร

กู๊ด (Good 1973, หน้า 157 - 158) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัตถุประสงค์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่า เปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึง การแก้ไขหลักสูตรให้ไปจากเดิมเป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander 1974, หน้า 7) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า เป็นการจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน รวมไปถึงการสร้างเอกสารอื่น ๆ สำหรับนักเรียนด้วย

สงัด อุทรานันท์ (2532, หน้า 30) ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาหลักสูตรไว้ 2 ลักษณะคือ 1. การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น และ 2. การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐาน

1.4 แนวปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการพัฒนาหลักสูตร มีนักการศึกษา นักวิชาการให้แนวปฏิบัติไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดหมายของหลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 185 - 186) เสนอแนะว่าในการพัฒนาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. จุดหมายนั้นตั้งอยู่บนรากฐานทางปรัชญา จิตวิทยา สังคมวิทยา และธรรมชาติของความรู้ ความจริง และสามารถนำไปปฏิบัติได้
2. จุดหมายสอดคล้องกับความต้องการของสังคม มุ่งให้เด็กเห็นประโยชน์ของส่วนรวม ในฐานะเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย
3. สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก ส่งเสริมให้กล้าแสดงออก และส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทุกด้าน

4. มุ่งสร้างค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ที่ควรสร้างให้มีความเจริญก้าวหน้า

5. เน้นให้เป็นคนคิดเป็น สนใจ กระตือรือร้น มีอาชีพตามถนัด

6. ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการศึกษามากที่สุด

7. จุดมุ่งหมายต้องมีความชัดเจน มีความต่อเนื่องไม่ขัดแย้งกัน

8. จุดมุ่งหมายต้องยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ขั้นที่ 2 การจัดเนื้อหาหลักสูตร

วิลเลอร์ (Wheeler 1974, หน้า 218 - 226) ได้เสนอแนะว่า เนื้อหาของหลักสูตรต้องเป็น ที่เชื่อถือได้ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน มีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539, หน้า 82 -83) ได้เสนอแนะว่า เนื้อหาของหลักสูตรต้องมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ มีความถูกต้องทันสมัย มีความน่าสนใจ เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ สอดคล้องกับจุดประสงค์ เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้เรียน และเป็นสิ่งที่สามารถจัดให้ผู้เรียนเรียนได้

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 200 - 201) ได้เสนอแนะว่า หลักเกณฑ์ในการพัฒนาเนื้อหาวิชาทั้งในระดับหลักสูตร ระดับชั้นเรียน และระดับรายวิชา ควรมีหลักคือ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ มีประโยชน์ มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม มีความครอบคลุม จุดประสงค์ พุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย มีความทันสมัย มีความน่าสนใจ เป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ และสามารถจัดให้ผู้เรียนได้

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรด้านการจัดเนื้อหาของหลักสูตร ต้องยึดความทันสมัย ความมีประโยชน์ต่อผู้เรียนให้ครอบคลุมด้านความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ และสามารถนำไปจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้

ขั้นที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้

สมิตร คุณานุกร (2520, หน้า 130- 132) ได้เสนอแนะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน คือ การตีความหมาย กำหนดรายละเอียด
2. การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้เหมาะสมกับสภาพจริง
3. การสอน ครูเป็นผู้นำไปใช้ โดยมีผู้บริหารคอยให้ความสะดวก และคำแนะนำ

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 224 - 225) ได้เสนอแนะหลักการสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ ต้องเริ่มจากการวางแผนและการเตรียมการ จัดอบรมครูที่จะนำหลักสูตรไปใช้ คำนึงถึงปัจจัยเสริม เช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เอกสารหลักสูตร ต้องมีการติดตามและประเมินผลเป็นระยะๆ

สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้นั้น ครูผู้สอนต้องเตรียมการในการใช้หลักสูตร (การจัดครู วัสดุ ทำกำหนดการสอน) ดำเนินการใช้หลักสูตร (จัดทำแผนการสอน คู่มือครู) และ ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร (การนิเทศ การติดตาม เสนอแนะข้อบกพร่อง)

ขั้นที่ 4 การประเมินหลักสูตร

จากการประมวลแนวปฏิบัติของผู้ศึกษาค้นคว้าในการดำเนินงานด้านการประเมินหลักสูตร ประกอบด้วย มีจุดประสงค์ที่แน่นอน โดยมีการกำหนดเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับ มีขอบเขตการประเมินชัดเจน เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามความเป็นจริง

ขั้นที่ 5 การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

จากการประมวลแนวปฏิบัติของผู้ศึกษาค้นคว้าในการดำเนินงานด้านการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจะต้องมีการวางแผน และจุดประสงค์ที่แน่นอน ต้องมีการกระทำอยู่ตลอดเวลา มีความต่อเนื่องกัน หาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้มีความเหมาะสมหรือมีคุณภาพดีขึ้น

2. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการตั้งชุมชน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 4) ได้กล่าวถึงหลักการและจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไว้ดังนี้

2.1 หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ
4. เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเปรียบเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

2.2 จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพจึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์
2. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้า
3. มีความรู้อันเป็นสากลเท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีคิด วิธีการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์

4. มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
5. รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเอง ให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
6. มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าการเป็นผู้บริโภค
7. เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดียึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
8. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
9. รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงาม

2.3 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ช่วงชั้น	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา	
	ช่วงชั้นที่ 1	ช่วงชั้นที่ 2	ช่วงชั้นที่ 3	ช่วงชั้นที่ 4
	(ป.1-3)	(ป.4-6)	(ม.1-3)	(ม.4-6)
	—————> การศึกษาภาคบังคับ <—————			
	<————— การศึกษาขั้นพื้นฐาน —————>			
กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม	●	●	●	●
ภาษาไทย	●	●	●	●
คณิตศาสตร์	●	●	●	●
วิทยาศาสตร์	●	●	●	●
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	■	■	■	■
สุขศึกษาและพลศึกษา	■	■	■	■
ศิลปะ	■	■	■	■
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	■	■	■	■
ภาษาต่างประเทศ	■	■	■	■
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	▲	▲	▲	▲
เวลาเรียน	ประมาณปีละ 800 –1000 ชม.	ประมาณปีละ 800 –1000 ชม.	ประมาณปีละ 1000–1200ชม.	ประมาณปีละ 1000–1200ชม.

หมายเหตุ

● สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้ และการแก้ปัญหา

■ สาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ และศักยภาพพื้นฐานในการคิด และการทำงาน

▲ กิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้นอกสาระการเรียนรู้การเรียนรู้ 8 กลุ่ม และ การพัฒนาตนตามศักยภาพ

2.4 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กรมวิชาการ (2546, หน้า 59) ได้กล่าวถึงแนวทางในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

1. ความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาโดยยึดว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ ประกอบกับการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยี ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของบุคคล ทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีความสุขบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงและยั่งยืน

จากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขบนพื้นฐานของความเป็นไทยนั้น นอกจากการพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีความรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งได้กำหนดไว้ในโครงสร้างกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มแล้ว หลักสูตรยังได้กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ในโครงสร้างด้วย โดยมุ่งส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติมจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ค้นพบความสามารถ ความถนัดของตนเอง เพื่อพัฒนาให้เต็มศักยภาพ เห็นคุณค่าในการประกอบสัมมาอาชีพ ให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย มีศีลธรรม จริยธรรม รู้จักบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ การบำเพ็ญประโยชน์ให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกส่วนในสังคม ทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมโดยมุ่งเน้นให้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติจริง โดยการศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน การทำงานเป็นกลุ่ม และประเมินผลสื่อเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลักษณะความพร้อม ความต้องการ และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามดุลยพินิจของสถานศึกษา และมีการกำกับดูแลอย่างจริงจัง

2. ความหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย รูปแบบ กระบวนการ วิธีการที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง มีความหมาย และมีคุณค่าในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มุ่งสร้างเสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต ปลูกฝังคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียน รู้จัก และเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปรับตัว และปฏิบัติตน ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

3. จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนา ดังนี้

1. พัฒนาองค์ความรู้ของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม
2. พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ โดยมุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรม ที่ได้จัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม
3. เข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เลือกตามความถนัดและความสนใจของตนเอง

4. หลักการของการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีหลักการจัด ดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์ และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
2. จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน และวัฒนธรรมที่ดำรง
3. บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ ตลอดชีวิต และรู้สึกสนุกกับการใฝ่รู้ใฝ่เรียน
4. ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์สร้างจินตนาการ ที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง
5. จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม
6. มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ และ เป้าหมายของสถานศึกษา
7. ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูเป็นที่ปรึกษา ถือเป็นหน้าที่และงานประจำโดย คำนึงถึงความปลอดภัย
8. ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

9. มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

5. ขอบข่ายของการจัดกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมนักเรียน ซึ่งสถานศึกษาสามารถจัดแยกหรือบูรณาการไว้ด้วยกันก็ได้ และสามารถจัดได้หลากหลายรูปแบบและวิธีการ โดยมีขอบข่ายดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่เกื้อกูล ส่งเสริมการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในรูปแบบของการปฏิบัติตามโครงการ / โครงการ ในลักษณะเป็นกระบวนการ
2. เป็นกิจกรรมเชิงบูรณาการ โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม เป็นพื้นฐานเป็นกิจกรรมที่สนองความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ในลักษณะ ชมรม ชุมนุม กลุ่มสนใจ เน้นการให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวิชาการความรู้อาชีพ และการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตลอดจนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
3. เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในลักษณะต่างๆ ให้สามารถจัดการกับชีวิตและสังคมได้ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีค่านิยมในความดีงาม มีวินัยในตัวเอง มีคุณธรรม และจริยธรรม ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. เป็นกิจกรรมที่ฝึกการทำงานและการให้บริการด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองส่วนรวม เพื่อเสริมสร้างความมีน้ำใจ เอื้ออาทร ความเป็นพลเมืองดี และรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

6. เป้าหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้กำหนดเป้าหมายเพื่อการพัฒนาผู้เรียนดังนี้

1. ได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย เกิดความรู้ ความชำนาญ ด้านวิชาการ วิชาชีพ และเทคโนโลยี
2. เห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่างๆ และสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบอาชีพสุจริต
3. รู้จักเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีกระบวนการคิดมีทักษะในการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมและมีความสุข
4. ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง มองเห็นช่องทางในการสร้างงาน สร้างอาชีพในอนาคตได้เหมาะสมกับตนเอง
5. พัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมที่ดีในการดำรงชีวิต สร้างเสริมคุณธรรม และจริยธรรม

6. มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ
ตลอดจนความเป็นระเบียบวินัย คุณธรรม และจริยธรรม

7. แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษาที่คณะกรรมการ
สถานศึกษาจะต้องจัดทำขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องใช้วางแผน
ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้อย่างสอดคล้องตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เหมาะสมกับความพร้อมของชุมชน ตามสภาพปัญหา และ
ความต้องการของผู้เรียน ตลอดจนวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา โดยมีกระบวนการจัดทำหลักสูตร
สถานศึกษา

1. ศึกษา วิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนความ
ต้องการของท้องถิ่น
2. ศึกษาข้อมูลสารสนเทศ เช่น สภาพความพร้อมของโรงเรียน สภาพของชุมชนท้องถิ่น
สภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา
3. วางแผนและจัดแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยกำหนดวัตถุประสงค์กระบวนการ
วิธีดำเนินการ สื่อ / อุปกรณ์ และการประเมินผลการจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับ
เป้าหมายที่วางไว้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง
4. กำหนดบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนครูที่ปรึกษา
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพัฒนา
ผู้เรียน
5. กำหนดการประเมินและเกณฑ์การประเมิน การผ่านกิจกรรมแต่ละภาคเรียนชั้นปี
และช่วงชั้นให้เป็นไปตามสถานศึกษากำหนด เพื่อให้การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนประสบผลสำเร็จ
บรรลุตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรม
พัฒนาผู้เรียนให้มากขึ้น นอกจากจะมีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแล้ว
สถานศึกษาจะต้องมีการกำหนดครูผู้รับผิดชอบ มีการนิเทศ ติดตามผล และประเมินผลการจัด
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างจริงจัง

8. กรอบความคิดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมนักเรียนโดยมี
ผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 12 ประการ
โดยสามารถนำเสนอกรอบความคิดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้ดังนี้

คุณลักษณะที่พึงประสงค์

1. รักและเห็นคุณค่าในตัวเอง
2. มีวินัย
3. ประหยัด
4. ซื่อสัตย์สุจริต
5. พึ่งตนเอง อุตสาหะ รักการทำงาน
6. อดทน อดกลั่น
7. กตัญญูกตเวที
8. กระตือรือร้น ใฝ่รู้ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์
9. เสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวม
10. ความเป็นประชาธิปไตย
11. รักสามัคคี รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
12. มีพละนาถัยสมบรูณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

9. แนวทางการบริหารการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดให้เป็นหน้าที่ของทุกสถานศึกษาที่จะต้องจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์การเรียนรู้ให้กว้างขวางหลากหลายทั้งด้านวิชาการและด้านอาชีพ การสร้างเสริมบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย ศักยภาพ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ซึ่งนำไปสู่การดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตย ที่ส่งเสริมให้เคารพ ในสิทธิ เสรีภาพ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน ประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ โดยเน้นการปฏิบัติด้วยตนเอง เป็นหมู่คณะ และทำงานอย่างเป็นระบบ โปร่งใส ตรวจสอบได้

10. ประเภทกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทดังนี้

1. กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีซึ่งผู้สอนทุกคนจะต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเอง สูโลกอาชีพ และการมีงานทำนอกเหนือจากกิจกรรมแนะแนวในส่วนของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแล้วสถานศึกษาต้องจัดระบบแนะแนวให้บริการช่วยเหลือนักเรียนทุกคน เพื่อให้รู้จักตนเอง

ในด้านความสนใจ ความถนัด ความสามารถ ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับการเลือกศึกษาต่อและเลือกอาชีพ ที่เหมาะสม และเสริมสร้างบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย การปรับตัวที่เหมาะสมกับสถานการณ์ รวมทั้งความสามารถในการจัดการกับปัญหาทางด้านอารมณ์ สังคมได้อย่างมีความสุข

2. กิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน หรือกิจกรรมพัฒนาสาระ การเรียนรู้ หรือกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อสนองนโยบายของรัฐหรือเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสนองความสนใจของผู้เรียน พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ทักษะความสามารถพิเศษ ที่นำไปสู่ความเป็นเลิศหรือศิลปิน เช่น นักวิทยาศาสตร์ นักไดวาที นักแสดง นักดนตรี นักร้อง จิตรกร นักกีฬา นักกายภาพ เป็นต้น นอกจากนี้โรงเรียนยังต้องจัดกิจกรรมเพื่อสนองนโยบายของรัฐเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ เช่น รักการออกกำลังกาย มีน้ำใจนักกีฬา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาไทย ที่เป็นเอกลักษณ์ ของชาติการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การปลูกฝังคุณลักษณะประชาธิปไตย การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การรณรงค์ยุติความรุนแรงในสตรีและเด็ก เป็นต้น

3. กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และรักษาดินแดนเป็นกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพเพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติ โดยมุ่งเน้นปลูกฝังความเป็นระเบียบวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต มีความรักสามัคคี อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้และบำเพ็ญประโยชน์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

2.5 การจัดตั้งชุมนุม

กรมวิชาการ (2546, หน้า 35-36) ในการจัดตั้งชุมนุมตามความถนัดและสนใจ ไว้ดังนี้ การจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร โรงเรียนควรประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนได้เลือกกิจกรรมตามความสนใจตรงกัน รวมกลุ่มกันเสนอขอเปิดกิจกรรมจากโรงเรียนก็ได้ ซึ่งอาจเรียกชื่อเป็นชุมนุมหรือชมรม แล้วแต่จะตกลงกันในกลุ่ม การรวมกลุ่มควรเป็นการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ มีระเบียบข้อบังคับเป็นกฎเกณฑ์ที่จะต้องปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างนักเรียนกับครูที่ปรึกษา และนักเรียนกับนักเรียน โดยมีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

ขั้นตอนการจัดตั้งชุมนุม

หลังจากที่โรงเรียนประกาศรับนักเรียนเข้าชุมนุมตามความสนใจ และประกาศกลุ่มสมาชิกแล้ว อาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องปลุมนิเทศนักเรียนเพื่อให้ทราบจุดประสงค์ภารกิจการปฏิบัติกิจกรรมและการประเมินผลกิจกรรม ต่อจากนั้นการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อให้นักเรียนได้คุ้นเคยและรู้จักกันยิ่งขึ้น เพื่อนำไปสู่การเลือกประธาน รองประธาน หรือตำแหน่งอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม เมื่อชุมนุมแต่ละชุมนุมได้เลือกตั้งกรรมการบริหารกลุ่มเสร็จแล้ว จึงจะส่งผู้แทนไปเป็นกรรมการร่างระเบียบว่าด้วยการจัดกิจกรรมชุมนุม เพื่อเสนอขออนุมัติจากผู้บริหารโรงเรียน

ในร่างระเบียบว่าด้วยการจัดกิจกรรมชุมนุม ควรจะต้องมีครู – อาจารย์ที่ปรึกษาเข้าร่วมเป็นกรรมการร่างด้วย เมื่อได้รับอนุมัติจากผู้บริหารโรงเรียนแล้วจึงควรเผยแพร่ให้ครู – อาจารย์ และนักเรียนทั้งโรงเรียนได้รับทราบและถือปฏิบัติเป็นแนวปฏิบัติ โดยการจัดตั้งชุมนุมมีขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. รับสมัครสมาชิกชุมนุม
2. ปฐมนิเทศนักเรียน
3. เลือกตั้งกรรมการชุมนุม
4. ส่งผู้แทนร่างระเบียบการจัดชุมนุม
5. ขออนุมัติผู้บริหาร
6. ประชาสัมพันธ์ / เผยแพร่

3. ประวัติความเป็นมาของบ้านป่าแดง

สภาพทั่วไปของบ้านป่าแดง

บ้านป่าแดงเป็นหมู่บ้านที่ชุมชนหนาแน่น อยู่ในเขตการปกครองของตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร เนื่องจากหมู่บ้านนี้มีชุมชนขนาดใหญ่ ประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงแยกหมู่บ้านออกเป็น 3 หมู่บ้าน คือ บ้านป่าแดงเหนือ หมู่ที่ 1, บ้านป่าแดงใต้ หมู่ที่ 6, บ้านป่าแดง หมู่ที่ 7

ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านป่าแดงเหนือ หมู่ที่ 1 ตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอตะพานหิน ประมาณ 5 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 5 ตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 2 ตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลวังหลุม อำเภอตะพานหิน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 7 ตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน

บ้านป่าแดงใต้ หมู่ที่ 6 ตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอตะพานหิน ประมาณ 4 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลจี่วราย อำเภอตะพานหิน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลจี่วราย อำเภอตะพานหิน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 1 ตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลจิวราย อำเภอตะพานหิน
บ้านป่าแดง หมู่ที่ 7 ตำบลหนองพะยอม อำเภอหนองพะยอม จังหวัดพิจิตร อยู่ห่างจาก
ที่ว่าการอำเภอตะพานหิน ประมาณ 5 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 5 ตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 1 ตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 5 ตำบลเขาเจ็ดลูก อำเภอทับคล้อ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 6 ตำบลหนองพะยอม อำเภอตะพานหิน

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของบ้านป่าแดง เป็นที่ราบลุ่มและที่ดอนไม่มีน้ำไหลผ่าน ประชาชนอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในบ้านป่าแดง หมู่ที่ 1 มีอาณาเขตใหญ่กว่าหมู่อื่นๆ มีเนื้อที่เกษตรกรรมประมาณ 7,428 ไร่ ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำนา ค้าขาย และทอผ้าพื้นเมือง การทอผ้าพื้นเมืองจะดำเนินไปหลังจากฤดูทำนา และเก็บเกี่ยวพืชผล ในหมู่บ้านมีลำน้ำธรรมชาติไหลผ่าน มีน้ำขังบางฤดู ในช่วงฤดูแล้ง น้ำอาจแห้งลำคลอง แต่ในฤดูฝนตั้งแต่เดือนเมษายน ถึงเดือนกันยายน จะมีน้ำในแหล่งน้ำ ธรรมชาติมากพออุปโภคบริโภคของประชาชนบ้านป่าแดง

ลักษณะภูมิอากาศ

จากสภาพพื้นที่ของบ้านป่าแดง ซึ่งตั้งอยู่เขตภาคเหนือตอนล่าง มีลักษณะคล้ายคลึง กับภูมิภาคอื่นๆ คือ มีสภาพภูมิอากาศส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม ในฤดูฝนได้รับอิทธิพล จากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ฤดูร้อนได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อุณหภูมิสูง เกือบทั้งปี บางปีฝนตกชุกหากทำให้เกิดภาวะน้ำท่วมขังถนน เหมือง ฝ่าย ได้รับความกระทบกระเทือนมาก อิทธิพลลมมรสุมดังกล่าวทำให้เกิดสภาพอากาศผันแปรไปตามฤดูกาล ในจังหวัดพิจิตรมีลักษณะ อากาศคล้ายกันทั้งจังหวัด

สภาพเศรษฐกิจ

ประชากรในบ้านป่าแดงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทอผ้าเป็นหลัก เนื่องจาก สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา ส่วนการทอผ้าพื้นเมืองจะดำเนินหลังจากว่างจาก การทำนา โดยรับงานจากลูกค้ามาทอผ้าพื้นเมืองเป็นอาชีพเสริม ซึ่งทำรายได้ให้แก่ครอบครัว อีกทางหนึ่ง เป็นความรู้ที่ได้สะสมมาแต่บรรพบุรุษของชาวบ้านป่าแดง ซึ่งเป็นเชื้อสายไทยพวน

การบันทึกภูมิปัญญาการทอผ้าป่าแดง

ชาวบ้านป่าแดงเดิมเป็นชาวบ้านหมี จังหวัดลพบุรี เป็นกลุ่มที่มีเชื้อสายไทยพวน ส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรรมจึงต้องการพื้นที่ในการทำกินมาก และเมื่อมีคนเพิ่มขึ้น พื้นที่

ในการทำการเกษตรกรรมมีน้อยลง ไม่มีที่สำหรับจับจองใหม่ จึงต้องการหาพื้นที่ทำกินใหม่โดยเสาะแสวงหาป่าที่อุดมสมบูรณ์ และยังคงไม่มีคนจับจอง จึงได้อพยพมาอยู่ที่บ้านป่าแดงอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตรซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของพืชนา ประมาณปี พ.ศ. 2457 ได้อพยพมาครั้งแรกจำนวน 15 ครอบครัว และมีพระภิกษุและสามเณร ติดตามมาด้วยอีก 7 รูป

ชาวบ้านป่าแดง มีภูมิปัญญาการทอผ้ามาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทุกครอบครัวจะรู้จักการทอผ้า ซึ่งเป็นอาชีพที่ติดตัวมาจากลพบุรี ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง คนแก่หรือเด็ก จะต้องมีการเรียนรู้เรื่องการทอผ้าทุกคน การทอผ้าในสมัยนั้นจะทอไว้ใช้เองในครอบครัว ใช้วัสดุจากธรรมชาติทั้งหมด เช่น ฝ้าย ก็ใช้ฝ้ายที่เก็บมาจากต้นฝ้ายแล้วมาผ่านกรรมวิธีต่างๆ เช่น การนำเมล็ดออก การตีฝ้ายให้ฟูเพื่อง่ายต่อการปั่น การปั่นด้ายให้เป็นเส้นใย การย้อมสีโดยใช้วัสดุธรรมชาติ การกรอด้ายใส่กระสวยพร้อมที่จะนำไปทอเป็นผืนผ้า แรงงานใช้แรงงานในครอบครัวทั้งหมด เส้นด้ายที่นำมาทอชาวบ้านจะไปซื้อที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากที่บ้านป่าแดงปลูกฝ้ายไม่ค่อยได้ ผลเพราะเป็นที่ลุ่ม น้ำท่วมถึง พื้นที่ไม่เหมาะกับการปลูกฝ้าย การย้อมสีใช้สีธรรมชาติ เช่นต้องการสีน้ำเงินจะใช้ต้นครามย้อม ต้องการสีแดงเข้มจะใช้เปลือกต้นประดู่ย้อม ต้องการสีดำใช้ลูกตะโกย้อม เมื่อต้องการสีน้ำตาลเข้มใช้เปลือกสมอข้อม เกล็ดดิบในการย้อมให้ได้ผลและติดทนนานนั้น หลังจากย้อมสีธรรมชาตินำมาตากแดดให้แห้งแล้วนำผ้าไปคลุกในขี้โคลน เพื่อให้สีมีความเรียบและติดทนนานยิ่งขึ้น ส่วนมากจะใช้กับการย้อมสีดำ เครื่องทอผ้าที่ใช้ในสมัยดั้งเดิมใช้เครื่องทอผ้าแบบกิโบริภาณ คือเครื่องทอผ้าที่ไม่มีเครื่องกลช่วย ใช้มือชักกระสวย และทอด้วยมือทั้งสิ้นไม่มีการกระตุ้นแบบปัจจุบัน

เมื่อครั้งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2485 – 2488) ชาวบ้านป่าแดงมีความลำบาก เศรษฐกิจฝืดเคือง ชาวบ้านป่าแดงมีความลำบาก เศรษฐกิจฝืดเคือง เครื่องอุปโภคบริโภคขาดแคลน โชคดีที่ชาวบ้านป่าแดงมีฝีมือในการทอผ้า ฉะนั้นด้านเครื่องนุ่งห่มจึงไม่ขาดแคลนเท่าใดนัก การทอผ้าในยุคนี้ทอเพื่อเก็บไว้ใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก ไม่มีการซื้อขาย ผ้าที่ทอได้จะนำมาตัดเป็นผ้าถุง กางเกง เสื้อ ผ้าขาวม้า ทำผ้าห่ม ทำที่นอน ทำหมอนและทำยาม สิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ในครัวเรือนทั้งสิ้น เวลาที่ใช้ในการทอผ้าจะกระทำหลังจากฤดูเก็บเกี่ยว

เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ที่ดินที่เคยมีจำนวนเพียงพอกับประชากรในชุมชน และเคยอุดมสมบูรณ์ก็เปลี่ยนสภาพไป เพราะขาดการดูแลรักษา น้ำในลำคลอง ลำห้วยแห้ง ในหน้าแล้งการทำนาได้ผลผลิตน้อยลง ในเมื่อการทำนาปีละครั้งก็ไม่ได้ผล ประชากรในชุมชนบ้านป่าแดงก็เริ่มทยอยกันเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนคนแก่กับเด็กอยู่บ้าน เริ่มนำภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่เคยสั่งสมมาตั้งแต่อยู่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี นั่นคือการทอผ้า

พื้นเมือง โดยใช้เครื่องมือพื้นบ้าน คือ “ก๊าะตุ๊ก” แต่เดิมชาวบ้านป่าแดงเคยปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน ต่อมาทนาการรบกวนของศัตรูพืชไม่ไหว เมื่ออพยพเข้ามา อยู่ใหม่ๆ ก็ทอผ้าเอาไว้ใช้ แต่เมื่อทำนาไม่ได้ผลผลิตชาวบ้านป่าแดงจึงมีการทอผ้าเพิ่มมากขึ้น เหลือจากการใช้ในครอบครัว ก็มีการนำไปฝากญาติที่ต่างจังหวัด และมีการนำออกขายบ้าง เพื่อเป็นรายได้ช่วยเหลือครอบครัว เมื่อเสร็จจากการทำนามีเวลว่างก็มีการทอผ้าเพิ่มมากขึ้น

ผ้าทอพื้นเมืองบ้านป่าแดง จัดเป็นศิลปะพื้นบ้านที่งดงามยิ่ง มีศิลปะเฉพาะตัวเอง เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน การทอผ้าของชาวบ้านป่าแดงเป็นการทอสำหรับใช้เอง ทอสำหรับใช้ในพิธีกรรมต่างๆ และการทอสำหรับพาณิชย์ การทอผ้าสำหรับใช้เองจะเป็นการทอที่ไม่ประณีตเท่าใดนัก ทอแบบหยาบๆ สำหรับใช้ในครัวเรือน ให้คนในครอบครัวใช้นุ่งหม่ทำไร่ทำนา ส่วนการทอเพื่อใช้ในพิธีกรรมนั้น ต้องทออย่างประณีตโดยใช้วัสดุอย่างดี มีลวดลายสวยงาม ออกแบบอย่างวิจิตรบรรจง สำหรับการทอในเชิงพาณิชย์นั้นจะทำตามลูกคำสั่ง การทอผ้าของบ้านป่าแดงมีลักษณะคล้ายกับชาวไทยพวนบ้านอื่น หรือการทอผ้าของชาวพื้นเมืองที่ไม่ใช่ไทยพวน แต่มีการทอผ้าพื้นเมืองเหมือนกันใช้เครื่องมือคล้ายๆ กัน อาจเรียกชื่อแตกต่างกันออกไปตามภาษาถิ่น ผ้าที่ทอได้แก่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า และผ้าที่ใช้ประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ใช้อื่นๆ เป็นการทอด้วยมือทั้งสิ้น ส่วนผ้าที่นำชื่อเสียงมาสู่บ้านป่าแดง และเป็นที่นิยมกันแพร่หลาย ได้แก่ ผ้าทอมัดหมี่ผสมกับดินเงินดินทองทำให้เกิดเงาประกายในเนื้อผ้า เหมาะที่จะนำไปตัดสวมใส่ในงานกลางคืน และทำให้ผ้าทอบ้านป่าแดงดูมีราคามากยิ่งขึ้น ผ้าทอพื้นเมืองของบ้านป่าแดงใช้ลวดลายผ้าทอพื้นเมืองคล้ายๆ กับผ้าพื้นเมืองในท้องถิ่นอื่นๆ ในประเทศไทย เป็นลวดลายที่ทำกันมาแต่บรรพบุรุษ เช่น ลายเครือเถา ลายเรขาคณิต ลายดอกไม้ ลายสัตว์ และประเภทพิเศษที่มีตัวอักษรตามที่ลูกคำสั่ง อาจดัดแปลงเองบ้าง เอาตัวอย่างมาจากที่อื่นบ้าง ประยุกต์แต่งเติมให้เป็นแบบของตน

เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนเริ่มเปลี่ยนไป วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนเริ่มเปลี่ยนไป หนุ่มสาวนิยมซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปมาสวมใส่ ที่ยังสวมใส่ผ้าพื้นเมืองก็เพียงผู้สูงอายุหรือเด็ก ดังนั้นการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือนจึงมีน้อยลง การทอผ้าพื้นเมืองในหมู่บ้านป่าแดงจึงกลับมาทำเชิงพาณิชย์เป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านป่าแดงบางครอบครัวทำเป็นอาชีพเสริมในช่วงเวลว่างจากการเกษตรมา การทอผ้ามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ต่อมาทางราชการได้เข้ามาเยี่ยมชมอาชีพ การทอผ้าของชาวบ้านป่าแดง เห็นว่าเป็นอาชีพเสริมที่ดีจึงสนับสนุนวิทยากรเข้ามาฝึกอบรม กลุ่มสตรีบ้านป่าแดง จนทำให้ผลิตภัณฑ์การทอผ้าบ้านป่าแดงมีคุณภาพสูง

ลวดลายเป็นที่นิยมของตลาด มีการทออย่างประณีต สวยงาม เรียบร้อย คัดคุณภาพจากเส้นใย และเลิกปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เลิกปลูกฝ้าย ซื้อเส้นใยจากโรงงานมาใช้แทน แม้กระทั่งต่างจังหวัด ก็มาสั่งซื้อผ้าทอที่บ้านป่าแดงไปใช้ ซึ่งสามารถประกอบอาชีพเสริมจนคนในชุมชนมีทักษะ ในการประกอบอาชีพ สามารถที่จะเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ จึงทำให้ชุมชนเข้มแข็งสร้าง รายได้ให้กับครอบครัว สภาพเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น ทำให้ครอบครัวอบอุ่น เป็นผลทำให้ ชุมชนเข้มแข็ง

ทางราชการเห็นว่าชาวไทยพวนมีความสามารถในการทอผ้าด้วยมือกันทุกคน แม้กระทั่งเด็ก ๆ ก็สามารถมัดหมี่ ทอผ้าได้ จึงมีการส่งเสริมองค์ความรู้เรื่องการทอผ้า การย้อมผ้า ด้วยสีวิทยาศาสตร์ เพื่อให้สีทนไม่ตก จัดหาเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าเพื่ออำนวยความสะดวกได้ มากขึ้น มีการพัฒนาลวดลายผ้าเพื่อสนองความต้องการของตลาด ตลอดจนการแปรรูป ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมาเป็นของใช้ ของตกแต่ง เสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องประดับของสตรี เป็นการเพิ่ม รายได้ให้กับคนในครอบครัว ซึ่งจะเห็นได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวข้างต้นชาวบ้านป่าแดงได้มีการ พัฒนาแต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เดิมๆ ของชาวบ้านป่าแดงอยู่และเป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลาย องค์ความรู้เดิม และยังช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้อยู่ดีกินดี

ชาวบ้านป่าแดงตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพทอผ้าพื้นเมือง เห็นควรให้มีการอนุรักษ์ทรัพย์สินสมบัติซึ่งเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษได้ดำเนินสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน จะต้องมีการสืบทอดต่อไปสู่ลูกหลาน หากหยุดการทอผ้า ความรู้ เทคนิค ของศิลปะ การทอผ้าจะสูญหายไป จึงปลูกฝังการทอผ้าตั้งแต่ยังเด็ก ในครอบครัวจะเก็บรักษาผ้าทอที่ตนเอง ทอไว้ บางผืนทอยากมาก ลวดลายสวยงาม จะเก็บไว้ให้ลูกหลานดูเป็นที่ระลึก ศิลปหัตถกรรม การทอผ้าหมู่บ้านป่าแดง ถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมและสืบทอด ภูมิปัญญาให้อยู่คู่บ้านป่าแดงตลอดไป

ขั้นตอนการทอผ้า

การทอผ้าบ้านป่าแดงนั้นมีเทคนิคมากมาย ตั้งแต่การออกแบบลวดลาย การมัดลาย การย้อมสี จนกระทั่งการถักทอ ซึ่งต้องอาศัยฝีมือ ความชำนาญ ความอดทนของผู้ทอจึงจะได้ ผ้าทอที่สวยงาม วิธีการทอผ้าด้วย “กี่กระตุก” ของชาวบ้านป่าแดง มีขั้นตอน 9 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกรอเส้นด้ายยืน

ขั้นตอนที่ 2 การเดินหรือการคันเส้นด้ายยืน

ขั้นตอนที่ 3 วิธีการหวีเส้นด้าย

ขั้นตอนที่ 4 การนำไปพดม้วนด้ายหรือกัณฑ์เข้าเครื่องทอผ้า

ขั้นตอนที่ 5 การออกแบบลายผ้ามัดหมี่

ขั้นตอนที่ 6 การมัดลายผ้า

ขั้นตอนที่ 7 การย้อมด้ายมัดหมี่

ขั้นตอนที่ 8 การกรอด้ายมัดหมี่

ขั้นตอนที่ 9 การทอเป็นผืนผ้าและการตกแต่งผ้าทอ

ขั้นตอนที่ 1 การกรอเส้นด้ายยืน

ควรเลือกเส้นด้ายที่ไม่พันกันยุ่งมากนัก ถ้าเส้นด้ายยุ่งมากจะทำให้การกรอเส้นด้ายเป็นไปด้วยความลำบากและเสียเวลามาก นำเส้นด้ายเข้าเครื่องกรอโดยเริ่มจากปลายเส้นด้ายไปจนหมดม้วน เครื่องกรอเส้นด้ายยืนนี้เรียกว่า “โน และ ระวัง หรือหลากรอเส้นด้าย” แล้วจึงนำเส้นด้ายที่กรอแล้วพันเข้ากับท่อพลาสติกกลม กรอจนหมดหลอดแล้วเปลี่ยนใหม่จนพอแก่ความต้องการ

ขั้นตอนที่ 2 การเดินหรือการคันเส้นด้ายยืน

นำหลอดด้ายไปตั้งบนขาตั้งหลอด นำปลายเส้นด้ายทั้งหมดที่ตั้งอยู่บนขาตั้งหลอดมารวมกันแล้วดึงมัดกับหลักของแคเดินเส้นด้าย ใช้ไม้ปลายแหลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 7 นิ้ว ตรึงเส้นด้ายไว้กับหลักคันทั้งที่ยาวลงและที่ยาวขึ้นจนครบทุกหลัก เก็บไขว้ เดินเส้นด้ายและเก็บไขว้เส้นด้ายสลับกันไปจนครบตามความต้องการ นำเส้นด้ายออกจากเครื่องเดินด้ายแล้วถักเส้นด้ายรวมกัน นำเส้นด้ายจากหลักเก็บไขว้สอดเข้าฟันหวีจนครบทุกเส้น โดยใช้ไม้ไผ่แบน ๆ สำหรับคล้องเส้นได้เข้ากับฟันหวี

การคันเส้นด้ายอย่างถูกวิธีตามลำดับขั้นตอน เส้นด้ายจะเรียงกันเป็นระเบียบ สะดวกต่อการนำมาทอเป็นผืนผ้า

ขั้นตอนที่ 3 วิธีการหวีเส้นด้าย

การหวีเส้นด้าย คือ การจัดเรียงเส้นด้ายและตรวจสอบเส้นด้ายไม่ให้ติดกัน หรือพันกันจนยุ่งก่อนที่จะนำเข้าเครื่องทอ มีเครื่องมือ 3 ชิ้น คือ ม้าก้อปปี ไบพัดม้วนด้าย ฟันหวีเบอร์ 50 หรือ 65

โดยนำเส้นด้ายที่เดินครบทุกเส้นมาพันหลักบนม้าก้อปปี ดึงเส้นด้ายมาพันเข้ากับไบพัดม้วนด้าย ตอกสลักม้าก้อปปีให้แน่นแล้วหมุนให้เส้นด้ายตึง ดันฟันหวีจากก้นเข้าไปหาม้าก้อปปีพร้อมกับใช้ไม้แหลมกรีดเส้นด้ายให้แยกออกจากกัน ปล่อยสลักม้าก้อปปีแล้วหมุนเส้นด้ายให้พันเข้ากับไบพัดม้วนด้าย ทำอย่างนี้สลับกันไปจนถึงเส้นด้ายพันเข้ากับไบพัดจนครบหมดทุกเส้น ประมาณ 1,120 เส้น

ขั้นตอนที่ 4 การนำไปพดม้วนด้ายหรือก้นเข้าเครื่องทอผ้า

เส้นด้ายที่ได้รับการหืออย่างถูกต้องและประณีตสามารถจัดเรียงเข้าบนเครื่องทอผ้าได้สะดวกรวดเร็วประหยัดเวลาโดยมีอุปกรณ์ที่ใช้คือ ใบพดม้วนเส้นด้ายยืน หรือก้นจำนวน 1 ชุด ด้ายสีขาวชนิด 80 เปอร์เซนต์ ประมาณ 1-2 เซต ไม่ใผ่เหลาให้กลมสำหรับเก็บตะกอก 4 อัน เชือกเส้นเล็กสำหรับผูกตะกอกให้ติดกัน ไม่สำหรับทำเหยียบ

ขั้นตอนที่ 5 การออกแบบลายผ้ามัดหมี่

ลายผ้าที่สวยงามจะต้องได้รับการออกแบบอย่างถูกต้องหรือมีการคิดค้นประยุกต์ลายให้เหมาะก่อนที่จะนำมาทอเป็นผืนผ้า การออกแบบลายผ้า มีอุปกรณ์ 3 อย่าง คือ สมุดกราฟ 1 เล่ม ดินสอดำ สีเทียน 1 กล่อง

ขั้นตอนที่ 6 การมัดลายผ้า

ลายมัดหมี่ที่ได้รับการออกแบบที่ถูกต้องตามแบบ โดยใช้วัสดุกันซึมจะทำให้ลวดลายของผ้าสวยงามโดยใช้อุปกรณ์ คือ หลักมัดหมี่ 1 ชุด เชือกฟางและกรรไกรตัดผ้า

นำด้ายมัดหมี่ที่ได้รับการคั้นเสร็จแล้วมาเข้าหลักมัดหมี่โดยสอดสลักเข้าไปที่หัวและท้ายแล้วขึงให้ตึงกับหลักทั้ง 2 ข้าง นำวัสดุกันซึม เช่นเชือกฟาง มัดด้ายหมี่ตามทีออกแบบไว้ การมัดนี้เพื่อป้องกันสีซึมผ่านบริเวณที่ถูกมัด สีที่ติดอยู่กับบริเวณที่ไม่ถูกมัด ใช้กรรไกรตกแต่งวัสดุกันซึมให้เรียบร้อยเพื่อความสะดวกในการนำไปย้อมต่อไป

ขั้นตอนที่ 7 การย้อมด้ายมัดหมี่

การย้อมด้ายมัดหมี่เป็นเทคนิคของแต่ละบุคคล การย้อมด้ายจะสวยงามต้องใช่มือในการมัดหมี่

วิธีการย้อม เริ่มจากต้มน้ำในภาชนะสังกะสีให้เดือด ประมาณ 5 นาที ผสมสีตามอัตราส่วนที่กำหนดของแต่ละประเภท นำด้ายมัดหมี่ลงย้อมสีตามต้องการใช้ไม้คนให้ด้ายมัดหมี่กลับไปกลับมา การย้อมสีต้องย้อมจากสีอ่อนไปหาสีแก่ เช่น สีเหลือง สีแดง สีเขียว นำด้ายมัดหมี่ที่ย้อมสีเสร็จไปตากแดดให้แห้ง

ขั้นตอนที่ 8 การกรอด้ายมัดหมี่

การกรอด้ายมัดหมี่ใส่หลอดด้ายพุ่งตามขั้นตอน จะทำให้ง่ายต่อการนำไปทอเป็นผืนผ้า การกรอด้ายมัดหมี่จะต้องกรอใส่หลอดด้ายพุ่ง ให้เป็นรูปกรวยซ้อนกันจนเต็มหลอดแล้วจึงกรอใส่หลอดด้ายไม่ต่อไป การเลือกใช้กระสวยสำหรับทอผ้า นั้นจะต้องมีปลายแหลมทั้งหัวและท้ายผิวเรียบ เพราะจะต้องถูกกระตุกให้วิ่งผ่านไปมาบนรางกระสวย ในการกรอด้ายมัดหมี่มีอุปกรณ์ คือ ไนหรือระวีง หรือ หลา สำหรับกรอด้ายมัดหมี่และหลอดด้ายพุ่ง

ขั้นตอนที่ 9 การทอเป็นผืนผ้าและการตกแต่งผ้าทอ

การทอผ้า เป็นกรรมวิธีที่นำเอาเส้นด้ายพุ่งขัดกับเส้นด้ายยืน โดยกระตุกให้ด้ายพุ่งสลับกันทั้งซ้ายขวา จนได้ผืนผ้าตามที่ต้องการ วิธีการทอผ้าด้วยกี่กระตุก คือ การทอผ้า โดยใช้มือกระตุกให้เส้นด้ายพุ่งขัดกับเส้นด้ายยืน การใช้เท้าเหยียบตะกอด้าย คือการแยกเส้นด้ายยืนให้ขึ้นลงเพื่อให้ขัดกับเส้นด้ายพุ่ง

โดยการนำเอากระสวยด้ายพุ่งใส่รางกระสวย ใช้มือกระตุกพาเส้นด้ายวิ่งผ่านไปมา ให้ขัดกับเส้นด้ายยืน ดึงพันหวีกระแทกใส่เส้นด้ายพุ่งกับเส้นด้ายยืนแน่นยิ่งขึ้น ใช้เท้าเหยียบไม้พันที่ผูกติดกับตะกอด้ายให้สลับขึ้นลงโดยให้สัมพันธ์กับการใช้มือกระตุกให้กระสวยพาด้ายวิ่งผ่านไปมาขัดกับเส้นด้าย เมื่อได้ผ้าทอเป็นผืนแล้วใช้กรรไกรตัดตกแต่งผืนผ้าที่มีเส้นด้ายซึ่งเป็นเศษด้ายริมขอบผ้าให้สวยงามจึงได้ผืนผ้าตามต้องการ

เนื่องจากขั้นตอนการเดินหรือการคันเส้นด้ายยืน วิธีการหวีเส้นด้าย การนำไปมัดม้วนด้ายหรือกัณฑ์เข้าเครื่องทอผ้า การนำไปมัดม้วนด้ายหรือกัณฑ์เข้าเครื่องทอผ้า เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้อุปกรณ์มากที่ลำบากต่อการเคลื่อนย้าย คณะผู้ศึกษาค้นคว้า จึงตัดขั้นตอนการฟ้อนในขั้นตอนเหล่านี้ออกเหลือเพียงแต่ขั้นตอนการออกแบบลายผ้ามัดหมี่ การมัดลายผ้า การย้อมด้ายมัดหมี่ การกรอด้ายมัดหมี่ การทอเป็นผืนผ้าและการตกแต่งผ้าทอ เท่านั้น

ประเภทและลวดลายผ้า

ลายเปาปูนจีน เป็นลายที่ได้รับอิทธิพลทางศิลปะของจีน เป็นลายที่พัฒนาจากลายประแจจีนซึ่งเป็นลวดลายดั้งเดิม นิยมมัดหมี่ย้อมด้วยสีธรรมชาติจากขมิ้นและคราม เมื่อเป็นพื้นจะมีความสวยงามเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรรมวิธีการย้อมผ้าให้ได้สีตามต้องการ สีเหลืองจากขมิ้นตามรูปแบบของศิลปะจีนที่ถือว่าสีเหลืองเป็นสีประจำตัวของพระองค์จักรพรรดิ ดังนั้นความยากง่ายของการทอผ้าลายเปาปูนจีนอยู่ตรงที่ย้อมสีนั้น

ลายขาเป็ย (ลายขอ) เป็นแม่ลายสำหรับงานมัดหมี่ทั่วไป แต่ลายขาเป็ยได้ดัดแปลงบางส่วนของลายขอ เพื่อความสะดวกในการมัดหมี่ย้อม

ลายสีเหลี่ยมข้าวหลามตัด เป็นลวดลายยอดนิยมที่ติดอันดับของการทอผ้าทุกชนิด เพราะความงดงามของตัวลาย ประกอบกับฝีมือการมัดย้อมและความใส่ใจในส่วนของ การทอผ้า จึงทำให้ลวดลายสีเหลี่ยมข้าวหลามตัดสวยงามยิ่งขึ้น

ลายนกระจิบ เป็นลวดลายที่เกิดจากการมัดหมี่ในขั้นแรก ขั้นที่สองอาศัยช่วงการทอผ้า ดึงเส้นพุ่งให้ยกเยื้องเล็กน้อย ประกอบลายสานขัดในเนื้อผ้าช่วยเสริมผ้าไปอีก ดูแล้วคล้ายฝูงนกกำลังเกาะกลุ่มบินเป็นฝูงใหญ่ ลายนกระจิบสีต่างๆ ความสวยงามของผ้ามัดหมี่ลายนกระจิบและสีสนที่นิยมกันมาก ได้แก่ สีเขียวหยก และสีดำ ซึ่งเป็นสีที่ตลาดนิยม

นอกจากนี้ยังมี ลายทิวสน ลายไทย ลายโบราณ ลายข้าวหลามตัด เป็นต้น

การอนุรักษ์การทอผ้าป่าแดง

ชาวบ้านป่าแดงมีความคิดว่าการทอผ้าของบรรพบุรุษ ซึ่งดำเนินสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน จึงปลูกฝังการทอผ้าให้แก่บุตรหลานตั้งแต่ยังเด็ก ปัจจุบันโรงเรียนบ้านป่าแดงได้จัดหลักสูตรการทอผ้าให้นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ป. 5 – 6) เรียนวิชาการทอผ้า ซึ่งนับว่าส่งเสริมการอนุรักษ์การทอผ้าวิธีหนึ่ง

การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

1. จัดอบรมให้ความรู้ในด้านการทอผ้าให้แก่เยาวชน กลุ่มสมาชิกและประชาชน ผู้สนใจได้เรียนรู้ สืบทอดภูมิปัญญา
2. ผลิตและจำหน่ายให้กับบุคคลภายนอกชุมชน
3. นำเสนอผลิตภัณฑ์สู่ตลาดภายในและภายนอกประเทศ
4. ส่งเสริมให้กลุ่มแม่บ้านผลิตสินค้าที่มีคุณภาพให้เป็นที่ยอมรับของตลาด
5. ส่งเสริมให้ประชาชนภายในหมู่บ้านอนุรักษ์และแต่งกายด้วยผ้าทอป่าแดง
6. ส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปมีการแต่งกายชุดผ้าไทย
7. สนับสนุนให้กลุ่ม/องค์กร/ผู้นำและประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ผ้าทอบ้านป่าแดง
8. มีเอกสารหนังสือ/แผ่นพับ/สื่อวีดิทัศน์ ประชาสัมพันธ์

นอกจากนี้ คณะผู้ศึกษาค้นคว้า จึงเห็นว่า การแสดงนาฏศิลป์ถือว่าเป็นส่วนหนึ่ง ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าในท้องถิ่น จึงได้สร้างหลักสูตรพ็อนทอผ้าขึ้นเพื่อถ่ายทอด ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการทอผ้าบ้านป่าแดง ขั้นตอนกรรมวิธีการทอผ้าป่าแดง ตลอดจนการนำเสนอผ้าทอที่ทำออกมาเป็นผ้าสำเร็จรูปให้ผู้แสดงสวมใส่ในการรำอย่างงดงาม นอกจากนี้ยังเป็นการบูรณาการการเรียนรู้ระหว่างการทอผ้ากับวิชานาฏศิลป์ ให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ทั้งวิธีการทอผ้าและทักษะการพ็อนรำควบคู่กันไป หลังจากที่นักเรียนได้เรียนรู้ในห้องเรียนแล้ว ยังมีโอกาสเผยแพร่ผลงานพ็อนทอผ้าสู่ชุมชน เพื่อเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย อันทรงคุณค่า ทำให้ผู้เรียนและชุมชนเกิดความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

4. ความรู้เกี่ยวกับนาฏศิลป์

ความหมายของนาฏศิลป์

สุมิตร เทพวงษ์ (2541, หน้า 1-2) ได้ให้ความหมายของคำว่า “นาฏศิลป์” ดังนี้

นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะแห่งการละครหรือพ็อนรำ

อมรา กล้าเจริญ (2531, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของคำว่า “นาฏศิลป์” เป็นคำสมาสแยกได้เป็น 2 คำ คือ นาฏ และ ศิลป์ “นาฏ” หมายถึง การรำและการเคลื่อนไหวไปมา “ศิลป์” หมายถึง การแสดงออกเพื่อสนองความต้องการทางอารมณ์ การลอกเลียนแบบการถ่ายทอดความหมายต่างๆ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์เกิดจินตนาการในอันที่จะแสดงคุณค่าแห่งความงามออกมาในรูปต่างๆ หรือได้พบเห็นจากธรรมชาติแล้วนำมาดัดแปลงประดิษฐ์ขึ้นให้มีความวิจิตรละเอียดอ่อนซาบซึ้ง

ฉันทนา เอี่ยมสกุล (2545, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของคำว่า “นาฏศิลป์” กล่าวว่า นาฏศิลป์ หมายถึง การรำโดยการเคลื่อนไหวไปมา ของร่างกาย แขน ขา มือ ด้วยลีลาท่าทาง

ประดิษฐ์ อินทนิล (2536, 78) ได้ให้ความหมายของคำว่า “นาฏศิลป์” ว่าการเคลื่อนไหวอิริยาบถต่างๆ ทั้ง มือ แขน ขา ลำตัวและใบหน้า เป็นสื่อถ่ายทอดความหมาย และอารมณ์ เพื่อให้เกิดความรู้สึกสะท้อนอารมณ์ต่างๆ

สุรพล วิรุฬักษ์ (2543, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของคำว่า “นาฏศิลป์” กล่าวว่า เป็นศิลปะการฟ้อนรำ ทั้งที่เป็นระบำ รำ เต้น

เรณู โกศินานนท์ (2517, หน้า 1-2) ได้ให้ความหมายของคำว่า “นาฏศิลป์” กล่าวว่า “ศิลป์” คือการปรุงแต่งธรรมชาติให้งดงามเจริญขึ้นฉันใด “นาฏศิลป์” ก็เป็นการปรุงแต่งกิริยาท่าทางของมนุษย์ ให้งดงามขึ้นไปในร่างกายเยี่ยงกรายรำยรำฉันนั้น

จากคำจำกัดความดังกล่าว สรุปได้ว่า นาฏศิลป์ คือศิลปะการรำอย่างมีแบบแผนอันเกิดจากความคิดของมนุษย์ โดยอาศัยรากฐานมาจากธรรมชาติทั้งสิ้น นับได้ว่าเป็นสมบัติและวัฒนธรรมของชาติที่น่าภาคภูมิใจ ควรแก่การอนุรักษ์ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ถ่ายทอดสืบไป

ความมุ่งหมายของนาฏศิลป์

เรณู โกศินานนท์ (2517, หน้า 7) กล่าวถึงความมุ่งหวังของนาฏศิลป์ดังนี้

1. เพื่อให้มีโอกาสได้แสดงออก หากมีความถนัด
2. เป็นสันตนาการที่ดีแม้จะแสดงเอง แต่ถ้าทราบหลักไว้บ้างก็จะทำให้การชมละครรำละครเวที ละครโทรทัศน์ ฯลฯ สนุกยิ่งขึ้นมีความเข้าใจยิ่งขึ้นวิพากษ์วิจารณ์ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น
3. เพื่อเป็นการร่วมมือในการรักษาการรำของไทย ให้เป็นสมบัติอันมีค่าประจำชาติต่อไปไม่ขาดระยะ
4. ปลูกฝังให้มิ้นสักรักในศิลปะในแขนงนี้
5. ให้ความคิดอ่านหรือสติปัญญาจากการชมหรือแสดงละครรำ ละครเวทีเพราะละครย่อมมีสถานการณ์นาฏกรรม หรือปรัชญาแทรกอยู่ ช่วยในการศึกษามนุษย์ และสังคม เพราะผู้แต่งละครนั้นย่อมจะแทรกอะไรบางอย่างไว้ในบทละครของตนเสมอ

6. ทำให้สบายใจ
7. ช่วยในการสร้างความถนัดของผู้เรียน หากมีความถนัด จริงใจ รักการแสดง อาจถือเป็นอาชีพได้
8. ได้ฝึกหัดการประสานงานในด้านต่างๆทำให้ได้ทำงานร่วมกับสังคมหมู่มาก
9. ช่วยในการสร้างบุคลิกภาพให้เคลื่อนไหวไม่ขัดตา ท่าทางสง่าผ่าเผยไม่ขวยเขิน และเหนียมอายเมื่ออยู่ต่อหน้าคนมากๆ
10. การพ้อนรำเป็นการออกกำลังกาย ที่ได้บริหารทุกส่วนของร่างกายอย่างหนึ่งเป็นวิธีลดน้ำหนักและทำให้กล้ามเนื้อแข็งแรง

สุมิตร เทพวงษ์ (2541, หน้า 3) กล่าวถึงความมุ่งหมายของนาฏศิลป์ดังนี้

1. เพื่อเป็นการปลูกฝัง และส่งเสริมนิสัยทางศิลปะแก่ผู้เรียน
2. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น
3. เพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่สืบไป
4. เพื่อเป็นการฝึกให้รู้จักทำงานร่วมกับคนหมู่มากได้เป็นอย่างดี
5. เพื่อเป็นการฝึกให้รู้จักแสดงออก

ความสำคัญของนาฏศิลป์

สุมิตร เทพวงษ์ (2541, หน้า2-3) กล่าวถึงความสำคัญของนาฏศิลป์ว่า ถึงแม้ว่านาฏศิลป์จะเป็นส่วนหนึ่งของศิลปะแขนงวิจิตรศิลป์ อันเป็นศิลปะที่สร้างสรรค์งดงาม ยึดถือเอาความงามเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญสร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการของอารมณ์ และจิตใจเพื่อให้เกิดพุทธิปัญญาเป็นสำคัญ โดยวิจิตรศิลป์จำแนกออกเป็น 5 สาขา ได้แก่

1. จิตรกรรม ได้แก่ ศิลปะในการเขียนภาพ หรือระบายสี รวมทั้งงาน อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ประติมากรรม ได้แก่ ศิลปะในการสลักรูป รวมทั้งการปั้นและการหล่อให้เกิดรูปคน หรือรูปสัตว์ต่างๆ
3. สถาปัตยกรรม ได้แก่ ศิลปะในการออกแบบก่อสร้างอาคาร สถานที่ ปราสาท โบสถ์ วิหาร ฯลฯ
4. วรรณคดี หรือวรรณศิลป์ ได้แก่ ศิลปะในการประพันธ์
5. ดุริยางคศิลป์ ได้แก่ ศิลปะการดนตรีสำหรับสาขาวรรณคดีศิลป์ และดุริยางคศิลป์รวมเข้าไว้ด้วย ซึ่งได้แก่ ศิลปะในการละครและการพ้อนรำ

นาฏศิลป์จึงเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยกว่าศิลปะแขนงอื่นๆ ดังนี้

1. นาฏศิลป์แสดงความเป็นอารยประเทศบ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรืองดีก็ด้วยประชาชนมีความเข้าใจศิลปะ เพราะศิลปะเป็นสิ่งที่มีความเป็นเครื่องโน้มน้าวอารมณ์ โดยเฉพาะศิลปะละครนี้

เป็นสิ่งสำคัญมาก สามารถกล่อมเกลาคิดใจ โน้มน้าวไปในทางที่ดี ย่อมอารมณ์ได้เข้มแข็ง ผ่องใส เป็นทางนำให้คิดและให้กำลังใจในทางที่จะเจริญรุ่งเรืองให้แก่บ้านเมืองสืบต่อไป

2. นาฏศิลป์เป็นแหล่งรวมศิลป์ คือรวมเอาศิลปะประเภทอื่นๆ มาเกี่ยวเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกัน เช่น ศิลปะการเขียน การก่อสร้าง การออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจนวรรณคดี ศิลปะแต่ละประเภทได้จัดทำกันด้วยความประณีต สุขุม ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของชาติ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต้องมีศิลปะของตนไว้ประจำชาติ นับแต่โบราณจึงเชื่อกันถึงทุกวันนี้ รวมความว่านาฏศิลป์มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกันทั้งสิ้น สร้างความเป็นแก่นสารให้แก่บ้านเมืองด้วยกันทั้งสิ้น

เรณู โกศินานนท์ (2517, หน้า8) กล่าวถึงความสำคัญของนาฏศิลป์ว่าการฟ้อนรำของไทย นั้นมีลักษณะเฉพาะตัว และมีความเป็นไทยในตัวเองเป็นอย่างยิ่งจริงอยู่ได้แบบอย่างมาจากนาฏศิลป์อินเดีย แต่เราก็ได้มาดัดแปลงให้เข้ากับบรรณนิยมของคนไทย จึงกลายเป็นศิลปะประจำชาติไม่ซ้ำหรือเหมือนชาติอื่น นับได้ว่าเป็นสมบัติอันเป็นวัฒนธรรมของชาติที่น่าภูมิใจยิ่งนาฏศิลป์ไทยชนิดนี้มีความเป็นไทยโดยเรื่องต่อไปนี้

1. ทำรำอ่อนช้อยงดงาม และแสดงอารมณ์ตามลักษณะที่แท้จริงของคนไทยมีความหมายอย่างกว้างขวาง
2. จะต้องมีคนตรีประกอบ คนตรีนี้จะแทรกอารมณ์ หรือรำกับเพลงที่มีแต่ทำนองก็ได้ หรือมีเนื้อเรื่องและให้ทำไปตามเนื้อร้องนั้นๆ
3. คำร้องและเนื้อร้องจะต้องเป็นคำประพันธ์ ส่วนบทร้องจะเป็นกลอนแปดซึ่งจะนำไปร้องกับเพลงชั้นเดียวหรือสองชั้นได้ทุกเพลง คำร้องนี้ทำให้ผู้สอนหรือผู้รำกำหนดทำรำไปตามเนื้อร้อง
4. เครื่องแต่งกายละครไทย ซึ่งผิดแผกกับเครื่องแต่งกายละครของชาติอื่นมีแบบอย่างของตนเฉพาะ ขนาดยืดหยุ่นได้ตามสมควร เพราะการสวมจะกึ่งด้วยด้ายแทนที่จะเย็บสำเร็จรูป

กรมวิชาการ (2539, หน้า 84-85) ได้กล่าวถึง การสอนดนตรีนาฏศิลป์ในโรงเรียนว่า เพื่อต้องการส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกด้วยความสนุกสนานเพลิดเพลินและเป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็กดังเห็นได้ว่า ดนตรีและนาฏศิลป์ ช่วยในการพัฒนาในด้านต่างๆ

1. พัฒนาศักยภาพ การได้แสดงออกด้านความสนุกสนานอย่างสม่ำเสมอ และมีความเชื่อมั่นในการแสดงออกนั้น ย่อมนำมาซึ่งบุคลิกภาพของผู้ นำ เป็นผู้มีความร่าเริงแจ่มใส ดนตรีและนาฏศิลป์ช่วยให้นักเรียนได้แสดงออกทางด้านการแสดงทำจังหวะ และร้องเพลงอย่างเสรี แม้ว่าบางครั้งจะมีแบบแผน แต่ถ้าได้ปฏิบัติจนถูกต้องก็สามารถเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและแสดงออกมามีหน้าสาธารณชนได้อย่างไม่เคอะเขิน จะพบว่าเด็กนักเรียนบางคนเมื่อมีกิริยาเคอะเขิน

ก็จะมีอาการห่อตัว ก้มหน้าและเดินไม่ตรงทาง ซึ่งถ้าปล่อยทิ้งไว้จนเป็นนิสัยก็จะทำให้บุคลิกภาพทางร่างกายเสียไปได้

2. พัฒนาอารมณ์ การแสดงด้วยการร้องรำทำจังหวะอย่างมีขอบเขตที่เหมาะสม และทำโดยสม่ำเสมอ จะช่วยให้เด็กเป็นคนร่าเริงและเปิดเผย บางครั้งจะสามารถควบคุมอารมณ์ความรู้สึกได้อีก ถ้าได้ฝึกการเรียนดนตรีและนาฏศิลป์อย่างถูกต้องตามวิธีสอนซึ่งจะสามารถฝึกการควบคุมจังหวะและลีลาการเดิน กระโดด การใช้เสียงในการร้องเพลง ตลอดจนสามารถควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกต่างๆ ได้ในที่สุด การแสดงออกของเด็กที่ได้รับการฝึกจะมีความสุขสนุกสนาน

3. พัฒนาสังคม เมื่อได้มีโอกาสแสดงออกร่วมกับผู้อื่นในทางดนตรี และนาฏศิลป์ ย่อมจะฝึกให้เด็กรู้ว่าเมื่อใดตนจะเป็นผู้นำกลุ่ม และเมื่อใดตนจะเป็นผู้ตามและควรจะทำตนอย่างไรจึงจะสามารถเข้าร่วมกับคนอื่นได้อย่างดี การเรียนดนตรีและนาฏศิลป์จะช่วยให้เด็กรู้จักการยอมรับความสามารถของผู้อื่นและพร้อมที่จะยอมรับผิดได้อย่างไม่กระดากอาย

4. พัฒนาเจตคติ ถ้าในการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ เป็นไปได้อย่างถูกต้อง จะสามารถพัฒนาเจตคติ ความคิดเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของเด็กได้มาก ในสมัยก่อนเคยมีคำกล่าวที่ว่า การร้องเพลงนั้นเป็นเรื่องการเต้นกินรำกินเท่านั้น การเรียนเรื่องนี้จึงถูกจำกัดอยู่ในวงแคบ แต่ปัจจุบันดนตรีและนาฏศิลป์ช่วยให้รู้จักศิลปวัฒนธรรมของชาติดียิ่งขึ้น และมีโอกาสทำความรู้จักศิลปวัฒนธรรมชาติอื่นได้อย่างกว้างขวางอีกด้วย

สรุปได้ว่า ความสำคัญของนาฏศิลป์ คือ เป็นแหล่งรวมศิลปะที่สร้างสรรค์ความงาม มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่เหมือนหรือไม่ซ้ำของผู้อื่น การสอนดนตรีและนาฏศิลป์ ในโรงเรียนจึงมีความสำคัญ และเป็นวิชาที่มุ่งพัฒนา หรือปลูกฝังลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ เพื่อความเจริญของงานส่วนตน และความสงบสุขของสังคม โดยพัฒนาทางด้านบุคลิกภาพ อารมณ์ สังคม และเจตคติ

องค์ประกอบของนาฏศิลป์

1. การขับร้อง เป็นการเปล่งเสียงออกมาอย่างไพเราะ และเข้าใจควรแก่การฟัง
2. การพ้อนรำ เป็นการแต่งประดิษฐ์ กิริยาอาการของมนุษย์ให้สวยงามกว่าปกติ มีความน่าทัศนา
3. ระบำ เป็นการรำยรำมีท่าทางและลีลาเป็นเครื่องประกอบจังหวะ เมื่อรวม 3 ประการนี้เข้าด้วยกันก็ได้ชื่อว่าเป็นสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) คือ วิชาว่าด้วยทฤษฎีความงาม (สุมิตร เทพวงศ์, 2541, หน้า4-5)

เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกลมกลืนกันระหว่างผู้แสดงและเนื้อเรื่อง สิ่งที่จะต้อง

ในการแสดงทุกประเภท คือ “นาฏยาภรณ์” ซึ่งเป็นศัพท์อีกคำหนึ่งของวงการโขน ละคร โดยนำเอาคำว่า “นาฏย” แปลว่า การแสดงละคร มาผสมกับ คำว่า “อาภรณ์” แปลว่า เครื่องประดับตกแต่งหรือเครื่องแต่งกาย รวมกันเป็นความหมายว่า เครื่องแต่งตัวโขนละคร (เสรี หวังในธรรม, 2522, หน้า1) และในการแต่งกายของไทยสมัยต่างๆ จริงๆ แล้วจะเป็นอย่างไร ไม่มีใครทราบ จนมาถึงปัจจุบันกรมศิลปากร สมัยนายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นอธิบดี ได้มีการค้นคว้า จากภาพปูนปั้นและภาพสมัยนั้นๆ ยังนำมาประดิษฐ์ทำรำเพลง และสันนิษฐานเรื่อง เครื่องดนตรี นำมารวบรวมไว้เป็นชุดๆ เรียกว่า ระเบ้า เช่น ระเบ้าศรีวิชัย ระเบ้าลพบุรี

การประดิษฐ์ทำรำ

การประดิษฐ์ หมายถึง การคิด จัดทำ แต่ง และการสร้าง ส่วนคำว่า “ทำรำ” หมายถึง กิริยาท่าทาง มือ เท้า ศีรษะและลำตัว ที่เกี่ยวกับการแสดงความหมายต่าง ๆ แทนคำพูดขึ้น รวมคำแล้ว คำว่า “การประดิษฐ์ทำรำ” หมายถึง การคิดจัดทำ และสร้างกิริยาอาการ ท่าทาง ที่เกี่ยวกับการแสดงเพื่อสื่อความหมายแทนคำพูด

การสร้างผลงานทางนาฏศิลป์ให้ได้มาตรฐานนั้น ผู้สร้างควรคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการคิด ประดิษฐ์ทำรำ ด้านการเสนอเนื้อหาตามความมุ่งหมายในการคิดการแสดง เช่น เน้นทางด้าน การละเล่น ด้านอาชีพ ด้านสังคม ด้านพิธีกรรมความเชื่อ ด้านการบวงสรวงบูชา ด้านโบราณคดี อีกด้านหนึ่งการเสนอผลงานบนเวที ความสวยงาม ความกระชับของการแสดง ในที่นี้จะนำเสนอ แนวคิดประดิษฐ์ทำรำของศิลปินแต่ละท่าน อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการสร้างผลงาน ทางด้านนาฏศิลป์ต่อไป

แนวความคิดของศิลปิน

องค์ประกอบในการคิดประดิษฐ์ทำรำต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย ศิลปินแห่งชาติสาขานาฏศิลป์และการละคร รวมทั้งคณาจารย์ทางนาฏศิลป์ไทยได้ให้แนวทาง ในการสร้างสรรค์ผลงานการคิดประดิษฐ์ทำรำ ไว้ดังนี้

แนวคิดของผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรธรณ บรรจงศิลป์ และอาจารย์อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ (2532 , หน้า 466) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาศึกษาศาสตร์ ได้ให้แนวคิดไว้ว่า

1. การสอนดนตรีและนาฏศิลป์ มีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนรู้คุณค่าของดนตรี และนาฏศิลป์ มีความรู้พื้นฐานทางด้านนี้ รู้จักพัฒนาตนเอง สามารถแสดงออกตามความคิดและจินตนาการ รู้คุณค่าของดนตรีและนาฏศิลป์ชาติตนและชาติอื่น และนำไปประกอบการณ์ทางดนตรีและนาฏศิลป์ ไปปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเอง

2. การจัดการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ เน้นที่ภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี ส่งเสริมด้านความคิดสร้างสรรค์ เน้นการเชื่อมโยงประสบการณ์ต่างๆ เข้าด้วยกัน และมุ่งสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ด้วย

5. ความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ หรือความพอใจ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “ Satisfaction ” ได้มีผู้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้หลายความหมายดังนี้

ความพึงพอใจ (จรรยาพร สุดสวาท และคณะ, 2545, หน้า 13 อ้างอิงจาก Secord & Barckman, 1964, หน้า 391) หมายถึง ความต้องการของบุคคลากรในองค์กร บางคนอาจพอใจเนื่องมาจากผลงานที่สำเร็จ บางคนอาจพอใจเพราะลักษณะการปฏิบัติงาน แต่บางคนอาจพอใจเพราะเพื่อนร่วมงาน (จรรยาพร สุดสวาท และคณะ, 2545, หน้า 19 อ้างอิงจาก Morse 1958, หน้า 384) หมายถึงสภาพของสภาวะจิตที่ปราศจากความเครียด ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความต้องการ ถ้าความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองทั้งหมด หรือบางส่วน ความเครียดจะน้อยลงความพึงพอใจจะน้อยลง ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นและในทางกลับกันถ้าความต้องการนั้นไม่ได้รับการตอบสนองความเครียดและความไม่พึงพอใจจะเกิดขึ้น

ความพึงพอใจ (จรรยาพร สุดสวาท และคณะ, 2545, หน้า 13 อ้างอิงจาก Wolman, 1973, หน้า 384) หมายถึง ความรู้สึกมีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

จากความหมายของความพึงพอใจที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดในด้านที่ดี ที่ได้รับการตอบสนองความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข และได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียน

6. พฤติกรรมทางการศึกษากับการวัดและประเมินผล

6.1 ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมทางการศึกษา

ภัทรา นิคมานนท์ (2538, หน้า 41) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมทางการศึกษาไว้ว่าการจัดการศึกษาโดยทั่วไปมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และทักษะพิสัย (Psycho-motor Domain)

พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย เป็นพฤติกรรมด้านความสามารถทางสติปัญญาของบุคคล ซึ่งมีการจำแนกความสามารถออกเป็น 6 ระดับ จากความสามารถขั้นต่ำไปสูง ได้แก่ 1) ความรู้ 2) ความจำ 3) ความเข้าใจ 4) การนำไปใช้ 5) การวิเคราะห์ 6) การสังเคราะห์ และ 6) การประเมินค่า

พฤติกรรมด้านจิตพิสัย เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ อารมณ์ และคุณธรรมของบุคคล พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านจิตพิสัยสามารถจำแนกได้ 5 ระดับ ได้แก่ 1) การรับรู้ 2) การตอบสนอง 3) การสร้างคุณค่า 4) การจัดระบบคุณค่า และ 5) การสร้างลักษณะนิสัย

พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความสามารถในเชิงปฏิบัติการ พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัยจำแนกได้ 7 ระดับ ได้แก่ 1) การรับรู้ 2) ความพร้อม 3) การตอบสนองแนวทางที่กำหนดให้ 4) ความสามารถด้านกลไก 5) การตอบสนองที่ซับซ้อน 6) ความสามารถในการดัดแปลง และ 7) ความสามารถในการริเริ่ม

เนื่องจากพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย เป็นพฤติกรรมด้านสติปัญญา พฤติกรรมด้าน จิตพิสัย เป็นพฤติกรรมทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ และทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมทางด้านปฏิบัติ ดังนั้นการพัฒนาคุณลักษณะทั้ง 3 ด้านให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลนั้นจะต้องกระทำไปพร้อมๆ กัน ไม่สามารถจะแยกทำทีละด้านได้ ความสัมพันธ์ของการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน โดยกระทำพร้อมกันทั้ง 3 ด้าน ในอัตราส่วนที่พอๆ กัน ไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป โดยเฉพาะพฤติกรรมด้านจิตพิสัยจะพัฒนาได้ดีต้องอาศัยความรู้ด้านสติปัญญาเป็นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่จะรับรู้ ส่วนด้านทักษะพิสัยนั้นความเข้าใจในด้านพุทธิพิสัยจะช่วยทำให้เกิดความพร้อมในการแสดงพฤติกรรมทางกายออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.2 การใช้เครื่องมือวัดสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านจิตใจและสังคม

พรทิพย์ ไชยใส (2544, หน้า 155) กล่าวถึงการวัดด้านจิตใจและสังคม ไม่สามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบ

เครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ด้านจิตใจและด้านสังคม รายละเอียดเครื่องมือแต่ละประเภท ได้แก่

1. มาตรฐานประเมินค่า เป็นเครื่องมือที่ใช้ประเมินค่าคุณลักษณะทางจิตใจและสังคม โดยผู้ตอบหรือผู้สังเกตพิจารณารายการคุณลักษณะต่างๆ นั้นแล้วประเมินคุณลักษณะนั้นๆ ตามความรู้สึก ความชอบ เป็นปริมาณมากน้อยในการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ และที่นิยมใช้ได้แก่ มาตรฐานประมาณค่าแบบลิเคิร์ท ประกอบด้วยข้อความที่วัดพฤติกรรมต่างๆ หรือความคิดเห็น ความรู้สึก ทักษะคติของผู้เรียน คือ มีการกำหนดค่าคำตอบ เป็นมาตรวัด 5 ระดับ เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือเหมาะสมอย่างยิ่ง เหมาะสมปานกลาง ไม่เหมาะสม ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง

2. แบบบันทึกการสังเกต การสังเกตเป็นกระบวนการที่ใช้ประสาทการเห็นและการได้ยินเพื่อตรวจสอบพฤติกรรม ความประพฤติ หรือการปฏิบัติของนักเรียนในสถานการณ์ต่างๆ กัน โดยเฉพาะพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกโดยตรงตามธรรมชาติ ภายในขอบเขตที่กำหนดไว้

ล่วงหน้า ผลการสังเกตจะมีความแม่นยำเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 อย่าง ได้แก่ สิ่งที่จะวัด ผู้ถูกสังเกต และผู้สังเกต

3. แบบสอบถาม แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลในด้านต่างๆ โดยผู้ตอบจะเป็นผู้ให้ข้อมูลดังกล่าว ได้แก่ ข้อมูลด้านจิตวิทยา ความรู้สึก ความคิดเห็น การศึกษา สังคม

ส่วนสำคัญที่สุดของแบบสอบถามก็คือ ข้อคำถาม หรือข้อความที่วัดคุณลักษณะของพฤติกรรมต่างๆ เป็นส่วนที่ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งข้อคำถามนี้อาจจะประกอบไปด้วยข้อคำถามที่มีลักษณะต่างๆกันไป ได้แก่ แบบให้เขียนตอบ แบบเลือกตอบ แบบมาตราส่วนประมาณค่า ฯลฯ อย่างไรก็ตามถ้าสอบถามมีข้อคำถามมาก ควรจัดข้อคำถามให้เป็นหมวดหมู่หรือเป็นตอนๆ เพื่อให้ง่ายและไม่สับสนในการตอบ

6.3 การใช้เครื่องมือในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยทักษะพิสัย

การวัดด้านทักษะพิสัยเป็นการวัดความสามารถในการทำงานของผู้เรียนว่า สามารถทำกิจกรรมได้ตามจุดมุ่งหมายกำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด โดยจะเน้นให้มีการปฏิบัติจริง

การวัดและประเมินด้านทักษะพิสัย ควรมีขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ การกำหนดจุดประสงค์ด้านทักษะต้องเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ที่มีพฤติกรรมและสถานการณ์เน้นให้ผู้เรียนได้มีการปฏิบัติจริง
2. กำหนดงานให้ผู้เรียนปฏิบัติ ครูต้องมีการวางแผนงานอย่างดีเกี่ยวกับงานที่มอบหมายให้ผู้เรียนปฏิบัติ และพยายามหมุนเวียนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติทุกขั้นตอน ปริมาณงานที่กำหนดให้ผู้เรียนทำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และควรคำนึงถึงระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียน ไม่ให้ปฏิบัติงานที่ง่าย หรือยากเกินไปและต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
3. กำหนดวิธีดำเนินการ ครูผู้สอนควรทำเป็นใบงานที่รายละเอียดชัดเจนเพียงพอที่ผู้เรียนจะเข้าใจได้ มีการกำหนดวิธีปฏิบัติงานว่า ทำที่ไหน ทำในลักษณะใด เป็นงานกลุ่ม หรือรายบุคคล กำหนดขอบข่ายของงานให้ทำวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ คำชี้แจงหรือข้อตกลงที่ใช้ในการปฏิบัติงาน
4. กำหนดสถานการณ์หรือเงื่อนไขที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานตามสถานการณ์จริง หรือใช้การสร้างสถานการณ์จำลองในบางเรื่อง
5. กำหนดวิธีการวัด การวัดภาคปฏิบัติกระทำได้หลายวิธี ดังนี้
  - (1) การให้เขียนตอบ
  - (2) การสร้างสถานการณ์จำลอง
  - (3) การวัดจากผลงานที่ได้จากการปฏิบัติจริง

6. กำหนดเครื่องมือที่ใช้วัด การวัดภาคปฏิบัติที่ดี ผู้สอนต้องเตรียมหาเครื่องมือที่มีความเหมาะสมเพื่อใช้ในการวัด ซึ่งมีหลายประเภท ได้แก่ แบบทดสอบ แบบสังเกต แบบตรวจสอบรายการ แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมินพฤติกรรม แบบบันทึกพฤติกรรม และบางครั้งอาจต้องใช้เครื่องมือมากกว่า 1 อย่าง สำหรับการวัดผลงานใดผลงานหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวบ่งชี้พฤติกรรมที่กำหนดไว้

7. กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ควรกำหนดสัดส่วนของคะแนนระหว่างกระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) โดยกำหนดให้ชัดเจน เช่น ขั้นตอนในการทำงาน การเลือกใช้ อุปกรณ์ฯ ความคล่องแคล่วในการทำงาน และประสิทธิผลของการทำงาน ในส่วนผลผลิตนั้น อาจพิจารณาถึงประโยชน์ ความงดงาม ความคงทน ความถูกต้อง และประสิทธิภาพ (Affective) ของผลผลิต

8. กำหนดวิธีการประเมินผล การประเมินผลภาคปฏิบัตินิยมการประเมินแบบให้เกรด คือ A B C D E หรือ ดีมาก ดี ปานกลาง พอใช้ได้ ควรปรับปรุง การประเมินผลต้องมีการกำหนดกรอบอ้างอิง เพื่อทราบระดับคุณภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งมี 3 ประเภท

8.1 การประเมินแบบอิงกลุ่ม เป็นการเปรียบเทียบระดับความสามารถกับเพื่อนในกลุ่มเพื่อจำแนกออกจากกันว่าใครมีความสามารถเหนือกว่าใคร

8.2 การประเมินแบบอิงเกณฑ์ เป็นการเปรียบเทียบระดับความสามารถกับเกณฑ์มาตรฐานเพื่อทราบว่าคุณภาพของผลงาน ว่าดีหรือควรปรับปรุงจุดบกพร่องที่จุดใด

9. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวัด การสร้างเครื่องมือวัดทักษะพิสัย มีขั้นตอนการสร้างดังนี้ (ภัทรา นิคมานนท์, 2538, หน้า 181)

9.1 การวางแผนในการสร้างเครื่องมือ ได้แก่ การศึกษาหลักสูตรและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร แล้วเขียนวัตถุประสงค์การเขียนรู้ในลักษณะของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมเพื่อสามารถวัดได้

9.2 ดำเนินการสร้างเครื่องมือ หลักสำคัญของ การสร้างเครื่องมือ คือ กำหนดวิธีการวัดคุณลักษณะ และเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับใช้วัดลักษณะนั้นๆ รวมทั้งกำหนดวิธีการตรวจสอบการให้คะแนน

9.3 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ก่อนนำเครื่องมือไปใช้วัดผล ควรได้มีการตรวจสอบและวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือเสียก่อน จนแน่ใจว่าเครื่องมือนั้นมีคุณลักษณะที่สำคัญของเครื่องมือที่ดี คือมีความเที่ยงตรงและเชื่อมั่นได้

10. สร้างคู่มือการใช้เครื่องมือ เพื่อให้ผู้นำเครื่องมือไปใช้สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างเครื่องมือ และทำให้ผลการวัดมีความเที่ยงตรงเชื่อถือได้

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

มยุรฉัตร ธรรมวิเศษ (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตร เรื่อง ฟ็อนทอผ้ากานบัว สารนาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ฟ็อนทอผ้ากานบัว จากการทดลองใช้แผนการเรียนรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่า แผนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเท่ากับ 88.54/81.81 มีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.66 แสดงว่าผู้เรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 66 ทั้งนี้เพราะแผนการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นมีรายละเอียดชัดเจน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติทักษะ การปฏิบัติจริงอย่างเพียงพอ ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในผลงานของตน ได้ฝึกตนให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย และผู้เรียนมีความคิดเห็นด้วยต่อการเรียนหลักสูตร หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ฟ็อนทอผ้ากานบัว อยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะผู้เรียน ได้ประสบการณ์ตรงสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง มีความคิดริเริ่ม มีความเชื่อมั่น พัฒนาตนเอง และแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์ในการทำงาน มีความรับผิดชอบ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน

ดวงใจ อวนมิน และคณะ (2548 , บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบบูรณาการสำหรับชุมนุมเพลงพื้นบ้านในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. การสร้างและหาประสิทธิภาพชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ สำหรับชุมนุมเพลงพื้นบ้าน ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.21/83.11 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80

2. ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ระดับช่วงชั้นที่ 2 ที่เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ สำหรับชุมนุมเพลงพื้นบ้านในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ ด้านทักษะและคุณลักษณะประสงค์ พบว่า นักเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินคิดเป็นร้อยละ 100 ทั้งนี้เพราะผู้เรียนสามารถเลือกปฏิบัติในเรื่องที่ตนถนัดและสนใจ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีคุณภาพ สามารถร่วมวงแสดงเพลงพื้นบ้าน และเผยแพร่เพลงอีสานได้อย่างเหมาะสม

3. การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนระดับช่วงชั้นที่ 2 ที่เรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ สำหรับชุมนุมเพลงพื้นบ้านในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระหว่างก่อนและหลังเรียน พบว่า มีคะแนนผลการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

4. การศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ สำหรับชุมชนเพลงพื้นบ้านในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิธีการเรียนที่สร้างความแปลกใหม่ให้กับผู้เรียน เปิดโอกาสให้เลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น ในการร่วมกิจกรรมอย่างมีความสุข เห็นคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจที่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จันทร์แรม ม่วงสวน และคณะ (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยโซ่ง สำหรับชุมชนนาฏศิลป์พื้นบ้าน ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่า

การสร้างและหาประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยโซ่ง สำหรับชุมชนนาฏศิลป์พื้นบ้านในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.17/80.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการวิจัย ข้อที่ 1

ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยโซ่ง สำหรับชุมชนนาฏศิลป์พื้นบ้าน ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในด้านพฤติกรรม การเรียนรู้ ด้านทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พบว่านักเรียนผ่านเกณฑ์การประเมินคิดเป็นร้อยละ 100

การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยโซ่ง สำหรับชุมชนนาฏศิลป์พื้นบ้าน ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระหว่างก่อนและหลังเรียน พบว่า มีคะแนนผลการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ วัฒนธรรมท้องถิ่นไทยโซ่ง สำหรับชุมชนนาฏศิลป์พื้นบ้าน ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

วิไล เขียวพุ่มพวง และคณะ (2550 , บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตร เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการจัดกิจกรรมการแสดงนาฏลีลาบูชาพญานาค ชุมชนนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 พบว่า

1. หลักสูตรการจัดกิจกรรมการแสดงนาฏลีลาบูชาพญานาค ชุมชนนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ที่ระดับ 0.6-1.0 และเอกสารประกอบหลักสูตร การจัดกิจกรรมการแสดงนาฏลีลาบูชาพญานาค ชุมชนนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.8-1.0

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้โดยหลักสูตรการจัดการจัดการกิจกรรมการแสดงนาฏลีลาบูชาพญานาค ชุมนุมนนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ที่กำหนดไว้ คิดเป็นร้อยละ 82.80 และผลการประเมินการนำเสนอผลงาน คิดเป็นร้อยละ 85.54 และผลการประเมินพฤติกรรมการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 85.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ที่กำหนดไว้

3. ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนการสอนหลักสูตรการจัดการจัดการกิจกรรมการแสดงนาฏลีลาบูชาพญานาค ชุมนุมนนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อยู่ในระดับมากที่สุด บุปผา อินทนู คณะ (2551 , บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง น้ำตกชาติตระการ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า

1. ผลการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องน้ำตกชาติตระการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าคุณภาพขององค์ประกอบของหลักสูตร มีระดับคุณภาพดี โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ระดับ 4.45 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ 0.59

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องน้ำตกชาติตระการ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า

2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 ผลการประเมินทักษะการทำงาน พบว่ามีคุณภาพอยู่ในระดับ ดีมาก

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการจัดการเรียนรู้อตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องน้ำตกชาติตระการ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมาก ยกเว้นข้อ 4, 9, 12 มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ในเรื่องนักเรียนมีความสุข สนุกสนานในการเรียนและการศึกษาค้นคว้า เนื้อหาเรื่องน้ำตกชาติตระการ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ช่วยทำให้นักเรียนมีจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และกิจกรรมการเข้าค่ายนำสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อ กระตุ้นให้นักเรียนทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Griffin (1978) ศึกษาเรื่องการใช้เพลงพื้นบ้านของสเปนเป็นเครื่องมือในการศึกษา และถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมของสเปนให้กับเด็กที่มีเชื้อสายสเปนแต่ไม่ได้อาศัยอยู่ในสเปน ปรากฏว่าเพลงพื้นบ้านของสเปนเป็นเครื่องมือที่ดีในการศึกษาวัฒนธรรมและภาษา สามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี